

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

ANTRASIS OPERATYVINIŲ TARNYBŲ DEPARTAMENTAS PRIE KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2019

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

ANTRASIS OPERATYVINIŲ TARNYBŲ DEPARTAMENTAS PRIE KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2019

VILNIUS, 2019

TURINYS

ĮŽANGA	3
SANTRAUKA	4
REGIONINIS SAUGUMAS	9
KARINIS SAUGUMAS	19
PRIEŠIŠKŲ ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA	27
KIBERNETINIS ŠNIPINĖJIMAS	35
KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA	39
INFORMACINIS SAUGUMAS	43
EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS	49
TERORIZMAS	55
IŠVADOS IR PROGNOZĖS	61

JŪŽANGA

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas teikiamas visuomenei vadovaujantis Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 8 ir 26 straipsnių nuostatomis. Dokumente pateikiamas abiejų žvalgybos institucijų neįslaptintas grėsmių ir rizikos veiksnių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui vertinimas.

Dokumente vertinami įvykiai, procesai ir tendencijos, darantys didžiausią įtaką Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo situacijai. Remiantis jais, taip pat ilgalaikėmis nacionalinį saugumą veikiančiomis tendencijomis, dokumente pateikiami svarbiausių artimoje perspektyvoje (2019–2020 m.) Lietuvos nacionaliniam saugumui galinčių kilti grėsmių ir rizikos veiksnių vertinimai. Ilgalaikių tendencijų vertinimai pateikiami apžvelgiant perspektyvą iki 10 metų. Informacija, kuria remiantis padaryti vertinimai šiame dokumente, baigta rinkti 2018 m. gruodžio 1 dieną.

Dokumente vartojamų vertinimo tikimybių ir laiko perspektyvų reikšmės:

< 25 %	25–50 %	50–75 %	> 75 %
MAŽAI TIKĖTINA	NEATMESTINA	TIKĖTINA	LABAI TIKĖTINA
Artimiausia: iki 6 mėn.	Artima: nuo 6 mėn. iki 2 m.	Vidutinė: nuo 3 iki 5 m.	Ilgalaikė: nuo 6 iki 10 m.

SANTRAUKA

2018 m. išryškėjo Rusijos ambicijų globalioje politikos erdvėje ir joms pasiekti naudojamų priemonių mastas. Atskleista ir paviešinta, kokiomis agresyviomis priemonėmis Rusija veikia euroatlantinėje Lietuvos kaimynystėje: bandymai paveikti Vakarų demokratijų vidaus procesus, cheminio ginklo panaudojimas prieš buvusį Rusijos žvalgybos karininką, agresyvios kibernetinės operacijos, vykdomos tiek iš Rusijos, tiek keliaujant po Europą.

Agresyvi užsienio politika tampa svarbiausia priemone pateisinti Rusijos valdantįjį režimą. Rusija bando išsikovoti jai „priklausiančią“ vietą tarptautinėje sistemoje, prieš esą „silpnus“ Vakarus derindama diplomatiją ir įtakos operacijas, kituose regionuose ieškodama galimybių mažinti JAV ir Europos įtaką. Tačiau kol kas Rusija nesurado patikimų sąjungininkų globalioms ambicijoms įgyvendinti, o Vakarai vis aiškiau supranta Rusijos keliamas grėsmes ir imasi bendrų atsako priemonių.

Rusijos valdantysis režimas mato iššūkius, kuriuos jam kelia tarptautinė izoliacija ir ekonominės plėtros lėtėjimas, tačiau bandymai imtis reformų rodo, kad sukurta politinė sistema neleidžia spręsti pagrindinių problemų. Politinių permainų Rusijoje nėra ir jos mažai tikėtinos. Kremlius tik toliau stiprina visuomenės kontrolės priemonių arsenalą ir sėkmingai manipuliuoja fasadinės demokratijos atributais – pseudo-rinkimais, pseudoopozicija, toleruoja socialinius, tačiau ne politinius klausimus keliančius protestus.

2018 m. Rusija toliau stiprino karinius pajėgumus, taip pat ir šalia Lietuvos esančioje Kaliningrado srityje. Čia dar artimiausioje perspektyvoje ketinama dislokuoti papildomą puolamąją ginkluotę, oro gynybos ir aviacijos pajėgumus. Rusija stiprina gebėjimą vykdyti kovos veiksmus per 24–48 valandas nuo įsakymo gavimo. Didėja karinės jėgos, kaip vieno pagrindinių Rusijos užsienio ir saugumo politikos instrumentų, reikšmė. Vis dėlto didėjantys Baltijos valstybių nacionaliniai ir regione dislokuoti NATO kariniai pajėgumai labai mažina tikimybę, kad Rusija ryšis panaudoti karinę jėgą prieš Baltijos valstybes.

Lietuvos kaimynystėje didžiausias Rusijos dėmesys ir galimybė daryti įtaką tenka Baltarusijai – dėl finansinės priklausomybės, nespren-
džiamų dvišalių problemų ir neįgyvendinamų valstybinio ekonomikos sektoriaus reformų Minskas kol kas yra nepajėgus vykdyti visiškai sava-
rankiškos politikos.

Rusijos žvalgybos tarnybos bando prisitaikyti prie prieš jas nukreiptų gynybinių Vakarų šalių, tarp jų ir Lietuvos, veiksmų: naudoja verslo, turizmo ir kitą nediplomatinę priedangą, plečia geografinį operacijų spektrą, žvalgybos operacijas perkelia į Rusiją ar trečiąsias valstybes, naudojasi Rusijai palankių valstybių galimybėmis (ypač Baltarusija), manipuliuoja bendra sovietine praeitimi, ieško ideologiškai Rusijai artimų asmenų, itin aktyviai verbuoja į Rusiją ir Baltarusiją vykstančius Lietuvos ir kitų šalių piliečius.

Rusijos vystomi pajėgumai kibernetinėje erdvėje tampa vienu svarbiausių elementų įgyvendinant žvalgybos ir įtakos operacijas užsienio valstybėse. Vykdydama šią veiklą, Rusija neriboja savęs nei geografiniu, nei taikinių reikšmingumo požiūriu, tikėdamasi išvengti atsakomybės. Iki šiol iš kibernetinių operacijų Rusijos gaunama nauda atsvėrė galimą Vakarų valstybių atsaką.

Rusija, siekdama menkinti Lietuvos valstybingumą, plėtoja istorijos politikos projektus: neigia Sovietų Sąjungos įvykdytą Lietuvos okupaciją ir propaguoja teigiamą sovietų įtakos Lietuvos raidai įvaizdį. Į šiuos projektus Rusija ypač stengiasi įtraukti jaunimą. 2018 m. vienas pagrindinių Rusijos istorijos politikos taikinių buvo Lietuvos partizaninis judėjimas, neatitinkantis Rusijos plėtojamų ir Lietuvos valstybingumą menkinančių istorijos naratyvų. Rusija kuria nuolatinį prieš Lietuvą nukreiptą propagandos srautą. Jis ypač suintensyvėja Lietuvai pradedant atsakomuosius veiksmus prieš agresyvią Rusijos užsienio politiką.

Siekdama paveikti Lietuvos vidaus procesus, Rusija ardomojo pobūdžio veiklai išnaudoja demokratijos laiduojamas žmogaus laisves ir teises. Prisidengdama siekiu rūpintis savo diaspora, ji bando skaldyti Lietuvos visuomenę, o kultūrinių ryšių plėtrą pasitelkia pateisindama agresyvią užsienio politiką. Rusija siekia paveikti Lietuvos politinius sprendimus, tačiau šiuo metu nėra pagrįstų prielaidų teigti, kad jai yra pavykę įgyti norimą įtaką.

Lietuvoje, kaip ir kitose NATO ir ES šalyse, augant Kinijos ekonominėms ir politinėms ambicijoms, agresyvėja Kinijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla. Siekdama gauti dominančios informacijos, Kinijos žvalgyba mėgina verbuoti Lietuvos piliečius.

Terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje išlieka žemas. 2018 m. Europoje teroristinių aktų mažėjo, tačiau terorizmo grėsmė yra didelė. Teroristinė organizacija „Islamo valstybė“ (ISIL) mėgina prisitaikyti prie pasikeitusių veiklos sąlygų Sirijoje bei Irake ir skatina savo rėmėjus Vakaruose rengti teroristinius išpuolius.

Rusijoje vykęs Pasaulio
futbolo čempionatas suteikė
progą V. Putinui atsidurti
dėmesio centre
REUTERS / Scanpix nuotrauka

REGIONINIS SAUGUMAS

RUSIJOS VALDANTYSIS REŽIMAS SUSIDURIA SU VIDAUS PROBLEMOMIS, TAČIAU PERMAINOS MAŽAI TIKĖTINOS

2018 m. pavasarį Vladimiras Putinas perrinktas prezidentu ir Rusijoje iki 2021 m. nevyks jokių svarbių rinkimų. Tai suteikia galimybę pasiruošti 2024 m., kai baigsis dabartinė prezidento kadencija. Režimo atstovai iki šiol tvirtina, kad paisys Rusijos konstitucijoje įtvirtinto prezidento kadencijų skaičiaus apribojimo, tačiau labai tikėtina, kad Kremlius sieks surasti valdžios tęstinumo modelį, leisiantį be realių pokyčių ir toliau funkcionuoti dabartiniam valdančiajam režimui.

Naujos vyriausybės formavimas ir pirmieji žingsniai po prezidento rinkimų rodo pokyčių Rusijoje galimybes ir ribas. Valdantysis režimas suvokia sulėtėjusios ekonominės plėtros keliamus iššūkius, bando įgyvendinti tam tikras reformas ir skatinti augimą valstybiniais megaprojektais, tačiau nėra jokių planų reformuoti politinę sistemą. Personalinė valdančiojo elito sudėtis keičiasi nežymiai, jo pagrindą iki šiol sudaro žvalgybos ir saugumo tarnybų darbuotojai bei režimui lojalūs technokratai. Kremlius nuosekliai stiprina visuomenės kontrolės priemonių arsenalą: siekia kontroliuoti internetą, cenzūruoti žiniasklaidą, riboti nevyriausybinų organizacijų veiklą. Daug dėmesio skiriama propagandiniam darbui su svarbiausiomis laikomomis visuomenės grupėmis ir patriotiniam ugdymui. Režimo kritikai patiria ne tik teisėsaugos institucijų persekiojimą, bet ir režimo lojalistų išpuolius. Kremlius

nusikaltimus tiriantys žurnalistai dingsta arba miršta mįslingomis aplinkybėmis, yra priversti bėgti iš šalies.

Po prezidento rinkimų Rusijos valdantysis režimas ėmėsi ilgai atidėliotų struktūrinių reformų. Jau pati pirmoji paskelbta reforma – pensijų sistemos – sulaukė visuomenės pasipriešinimo. Protesto nuotaikos pasireiškė ir 2018 m. rudenį vykusiuose regioniniuose rinkimuose, juose Kremlius remtiems kandidatams ir valdančiajai „Vieningosios Rusijos“ partijai sekėsi blogiausiai per pastaruosius 10 metų.

Protesto prieš pensijų reformą akcija Maskvoje
REUTERS / Scanpix nuotrauka

Į protestus režimas reagavo gana nuosaikiai, vienus toleruodamas, kitų organizavimą bandydamas apsunkinti prevencinėmis priemonėmis. Socialinius protestus Kremlius laiko vienu iš būdų sumažinti įtampą visuomenėje, represijų imamas tik prieš asmenis, keliančius režimui nepalankius politinius reikalavimus. Be to, Rusijos piliečiai dažniausiai protestavo paremdami tariamą opoziciją – režimui visiškai lojalias parlamentines Komunistų ir Liberalų demokratų partijas. Tokia situacija yra paranki valdančiajam režimui – Kremlius gali toliau manipuluoti politine

sistema nekeisdamas žaidimo taisyklių.

Net stiprėjant neigiamam režimo politikos vertinimui bei ekonominėms ir socialinėms problemoms, artimoje perspektyvoje grėsmės režimo stabilumui nėra. Mažai tikėtina, kad Rusijos politinės sistemos modelis leis spręsti sisteminės problemas. V. Putinas visą savo valdymo laikotarpį kūrė stabilumo iliuziją, todėl Rusijos visuomenė atrato nuo pokyčių ir bandymai imtis net būtinų reformų sukelia visuomenės nepasitenkinimą.

Neatmestina, kad kylantys sunkumai užtikrinant stabilumą ir gerovės augimą gali priversti Kremlių taikyti jau išbandytus sprendimo būdus – imtis agresyvių užsienio politikos veiksmų, o kartais net avantiūrų. Užsienio grėsmės, Vakarų valstybių „rusofobija“, būtinybė išsikovoti Rusijai „priklausiančią“ pagarbą ir vietą tarptautinėje sistemoje tapo svarbiausiais Kremliaus propagandos šūkiais ir esminiu valdžios legitimacijos pagrindu. Net jei valdantysis režimas šiuo metu nejaučia poreikio imtis neatidėliotinų veiksmų situacijai keisti, mažai tikėtina, kad dėl vidaus politikos poreikių ar ekonomikos plėtros perspektyvų V. Putinas švelnins agresyvią užsienio politiką Vakarų valstybių atžvilgiu ar atsisakys didinti įtaką kaimyninėse valstybėse.

GLOBALI RUSIJOS POLITIKA: DIDELĖS AMBICIJOS IR MENKI REZULTATAI

Jau prezidento rinkimų kampanijos metu V. Putinas pademonstravo, kad permainos Rusijos užsienio politikoje galimos tik didesnio agresyvumo ir vienašališkumo link. Vieno svarbiausių rinkimų agitacijos renginių metu vietoje kalbos apie užsienio politiką V. Putinas pristatė naujausią ginkluotę ir demonstravo JAV puolimo imitaciją. Kremlius naudoja jam palankia tarptautine situacija ir demonstruoja ambicijas, siekdamas būti pripažintas pasauline galia, turinčia teisę į išskirtinę geopolitinių interesų zoną.

V. Putinas ir jo aplinka tikisi, kad nesutarimai tarp Vakarų valstybių dėl migracijos, terorizmo grėsmė, stiprėjančios populistinės jėgos užgoš Rusijos keliamas grėsmes. Kremliaus vertinimu, Vakarai yra „silpnai“: Vakarų šalyse vyriausybės siekia gerovės ir visuomenės sutarimo, todėl yra linkusios į kompromisus, politiniai lyderiai yra pažeidžiami dėl atskaitomybės rinkėjams ir būtinybės laikytis teisės normų, keičiasi dažnai, o žiniasklaidos laisvė leidžia kritikuoti valdžios sprendimus. Rusijoje visi sprendimai priimami kelių asmenų, operatyviai, rinkimų rezultatai aiškūs, o oponentai nutildomi arba pasitraukia iš Rusijos. Kremlius tikisi, kad, suaižėjus ES ir NATO, Rusijos vaidmuo

tarptautiniuose santykiuose sustiprėtų, būtų grįžtama prie didžiųjų valstybių santykių, kai silpnesnės privalo paklusti stipresnėms arba tampa derybų bei mainų objektais.

Kremlius nėra tik pasyvus procesų stebėtojas – kur reikia ir jei gali, teikia finansinę paramą, siunčia žurnalistus, pateikiančius „alternatyvią tiesą“, arba skelbia „paprastų žmonių“ balsą, paruoštą Jevgenijaus Prigožino „virtuvėje“. Rusija aktyviai ieško kontaktų su ta visuomenės dalimi, kuri yra nepatenkinta savo vyriausybės darbu, tariamu valsty-

bių suvereniteto praradimu, globalizacija, NATO, ES integracija. Kremlius siekia, kad Europoje vis didesnę įtaką įgytų nacionalistinės pakraipos partijos, stiprėtų antiglobalistinės, radikalios jėgos – daugumai šių judėjimų natūraliu sąjungininku tampa Kremlius, kuris neva puoselėja tradicijas, konservatyvias idėjas, kovoja su globalizmu ir JAV dominavimu. Kremlius ieško kontaktų su akademinė bendruomene, kuri jaučiasi

V. Putino virėju vadinamas
Rusijos oligarchas
J. Prigožinas (vienintelis
asmuo nuotraukoje,
nedėvintis karinės
uniformos) dalyvauja
2018 m. lapkričio 9 d.
susitikime su karine
delegacija iš Libijos
AP / Scanpix nuotrauka

neišgirsta, siekia pradėti diskusijas, kuriose galėtų pristatyti rusišką pasaulio viziją ir Rusijos siūlomus problemų sprendimo būdus. 2018 m. pasaulis turėjo daug galimybių pamatyti Rusijos pastangų kisti į kitų valstybių politiką mastą. Rusijos įtakos JAV vidaus politiniams procesams bei pasikėsinimo į Sergejų ir Juliją Skripalius tyrimų detalės, paviešinta Rusijos žvalgybos pareigūnų ir programišių veikla rodo, kokiomis agresyviomis priemonėmis Rusija bando įgyvendinti savo ambicijas globalioje erdvėje.

Globalioje politikoje Rusija labiausiai sustiprino savo vaidmenį Artimuosiuose Rytuose ir Afrikoje. Aktyvia parama Bašaro Al Assado režimui

mui Kremlius užsitikrino, kad Sirijos problemos būtų neįmanoma sureguliuoti jam nedalyvaujant. Izraelio, Turkijos ir kitų valstybių lyderiai reguliariai tariasi su V. Putinu, kaip spręsti ir kitus regiono klausimus. Rusijos karinis aktyvumas Viduržemio jūroje demonstruoja, kad Kremliaus saugumo interesai gerokai peržengia Sirijos teritorijos ribas, Kremlius vis aktyviau ieško sąjungininkų Afrikoje ir siekia atsverti ES, JAV ir Kinijos įtaką šiame žemyne: Egiptas tapo vienu artimiausių sąjungininkų regione, Centrinėje Afrikos Respublikoje dirba Rusijos privačios karinės kompanijos ir kariniai instruktoriai, Kremlius aktyviai veikia Libijoje, daugeliui valstybių tiekia ginkluotę, stiprina ekonominius ir energetinius ryšius. Afrikos šalys Rusijai ne tik padeda išsivaduoti iš tarptautinės izoliacijos, bet ir užtikrina nemažai balsų priimant jai palankias Jungtinių Tautų rezoliucijas. Stiprėja Rusijos ir Kinijos bendradarbiavimas. Kinija padeda Rusijai įsigyti įvairių technologijų, kurios tapo neprieinamos dėl Vakarų taikomų sankcijų, perka jos energetinius resursus, yra alternatyvus investicijų šaltinis.

Kremlius geriausiai supranta jėgos taktiką, todėl ją aktyviai naudoja ir užsienio politikoje. Rusija nelinkusi į kompromisus ir nuolaidas vertina kaip pralaimėjimą. Mažai tikėtina, kad Kremlius nusileistų Krymo, Ukrainos ar kitais svarbiais tarptautiniais klausimais, todėl laukia, kol ilgainiui pasikeis Vakarų pozicija. Tai būtų Kremliaus laimėjimas, nes jis patvirtintų jėgos politikos veiksmingumą ir skatintų Rusiją panašiai veikti ateityje.

Nepaisant didelių Kremliaus ambicijų ir agresyvumo, realūs užsienio politikos pasiekimai yra menki. Rusija nesėkmingai bando normalizuoti santykius su Vakarais savo diktuojamomis sąlygomis. Vakarų valstybės vis aiškiau supranta Rusijos keliamas grėsmes ir imasi bendrų atsako priemonių. Mažai tikėtina, kad Kinija laiko Rusiją lygiaverte partnere dėl daug mažesnio ekonominio potencialo. Visame pasaulyje Rusija tampa svarbiausia diktatoriškų ir korumpuotų režimų rėmėja ir ginklų tiekėja – Vakarų valstybės linkusios su tokiais režimais apriboti santykius, o Rusija juos išnaudoja įtakai didinti. Tačiau tokie sąjungininkai teikia menkas galimybes kurti alternatyvią pasaulio tvarką ar augimą skatinantį ekonominį bendradarbiavimą.

Pastebimas Rusijos užsienio politikos, susijusios su Baltijos šalimis, pokytis. Tikėtina, kad Kremliuje buvo nuspręsta, jog raktas į Baltijos šalis yra ne Vilniuje, Rygoje ar Taline, o Briuselyje arba kitose didžiųjų valstybių sostinėse, todėl didžiausias dėmesys ten ir nukreiptas. Jeigu Rusijai pavyktų normalizuoti santykius su ES, Baltijos šalys arba turėtų švelninti poziciją Rusijos atžvilgiu, arba galėtų būti kaltinamos santykių su Rusija griovimu.

Rusija ir Baltarusija –
sąjunga iš išskaičiavimo
AP / Scanpix nuotrauka

RUSIJA DIDINA ĮTAKĄ KAIMYNINĖSE ŠALYSE NAUDODAMASI JŲ PRIKLAUSOMYBE IR ĮŠALDYTAIS KONFLIKTAIS

Rusijos užsienio politikos pasiekimai yra riboti net ir įtvirtinant įtaką buvusiose Sovietų Sąjungos valstybėse. Vis dėlto dėl šių šalių politinės, ekonominės, karinės priklausomybės nuo didžiosios kaimynės Rusija yra pajėgi joms daryti žymiai didesnę įtaką nei Vakarų pasauliui.

Po V. Putino perrinkimo Rusija aktyviau kontroliuoja Baltarusiją, kad Minskas nevykdytų Maskvos interesų neatitinkančios politikos. Siekdamas šio tikslo, Kremlius išnaudoja Baltarusijos ekonominę priklausomybę, sprendamas dvišales problemas manipuliuoja finansine parama Baltarusijai. Kremlius sieks užsitikrinti sau svarbius sprendimus žinodamas, kad žymią Baltarusijos valstybės biudžeto dalį sudaro Rusijos skiriamos dotacijos. Be to, naujam Rusijos ambasadoriui Baltarusijoje Michailui Babičiui suteikti didesni įgaliojimai – jis paskirtas ir Rusijos prezidento specialiuoju atstovu prekybai ir ekonominiam bendradarbiavimui su Baltarusija. Pastarasis V. Putino sprendimas rodo išaugusį poreikį tiesiogiai kontroliuoti procesus Baltarusijoje.

Artėjant 2019–2020 m. rinkimams Baltarusijoje, intensyvėjant Rusijos ir Baltarusijos deryboms dėl susikaupusių problemų energetikos, finansų, prekybos sektoriuose, stiprinama ir Rusijos informacinė politika. Baltarusijos žurnalistų tyrimas atskleidė, kad nuo 2016 m. Baltarusijai buvo kuriami prokremliški, regionams skirti tinklalapiai, alternatyvūs jau egzistuojantiems vietos naujienų tinklalapiams. Tinklalapiuose paprastai skelbiami kitose žiniasklaidos priemonėse publikuoti straipsniai, tarp kurių įkomponuojami propagandiniai antibaltarusiški ir anti-vakarietiški. Prieš Lietuvą nukreiptos propagandinės žinutės neretai taip pat pasirodo tokio pobūdžio naujienų tinklalapiuose.

Rusijos vaidmuo įšaldytuose konfliktuose posovietinėje erdvėje suteikia galimybę užsitikrinti jai palankią šalių užsienio politiką – tai labiau siai pastebima Armėnijos atveju. Armėnijos priklausomybė nuo Rusijos paramos Kalnų Karabacho konflikte lemia, kad Jerevanas siekia išlaikyti

„Aksomine revoliucija“ yra vadinami 2018 m. balandį–gegužę vykę protestai prieš valdančiąją „Respublikonų partiją“ ir buvusio prezidento S. Sargsiano išrinkimą premjeru
AFP / Scanpix nuotrauka

gerus santykius su Kremliumi. Nepaisant 2018 m. įvykusios „Aksominės revoliucijos“, šalies užsienio politikos kryptis nesikeis. Vis dėlto Rusijai buvo nenaudingos Armėnijoje vykusios permainos, nes jos parodė, kad visuomenės protestais gali būti pakeista Kremliaus interesus atitinkanti šalies politinė vadovybė. Kremliui svarbu užtikrinti, kad protestai posovietinėse valstybėse netaptų sektinu pavyzdžiu, todėl Rusijos valdžia visada sieks diskredituoti pokyčių siekiančias politines jėgas, organizacijas bei asmenis. Rusijos dėmesio centre atsidurs 2019 m.

parlamento rinkimai Moldovoje. Nors prokremliškų pažiūrų Moldovos socialistų partija yra populiariausia partija šalyje, Kremlius negali būti užtikrintas jos absoliučia pergale rinkimuose. Tikėtina, kad Kremlius nevengs kištis į šioje šalyje vyksiančius rinkimus ir darys tai aktyviai bei nesislėpdamas.

Nepaisant nuo 2014 m. vykdomos agresijos prieš Ukrainą, Rusija neturi realių svertų paveikti Kijevo politiką – dėl Rusijos kaip šalies agresorės įvaizdžio šalyje ypač sumažėjęs prokremliškų partijų populiarumas. Kremliaus galimybės veikti per savo agentus aukščiausiam politiniame lygmenyje ir daryti tiesioginę įtaką svarbiausiems Ukrainos valstybiniam procesams išliks labai ribotos. Dėl agresijos itin sumažėjo ir Rusijos galimybės naudoti „minkštosios galios“ priemones, o autokefalijos suteikimas šalies Stačiatikių bažnyčiai gali susilpninti vieną svarbiausių įtakos įrankių.

Šiuo metu Rusija neturi ilgalaikės strategijos tiek konflikto suregulavimo, tiek santykių su Ukraina normalizavimo klausimu, todėl ieško progų destabilizuoti situaciją šalies viduje ir diskredituoti Kijevą Vakarų akyse. Dėl Rusijos vykdomos Ukrainos laivybos per Kerčės sąsiaurį ribojimo Azovo jūros regione tvyro įtampa – ginkluotų incidentų rizika išlieka. Tikėtina, kad Rusija stengsis toliau provokuoti Kijevą panaudoti jėgą ginant savo interesus, į tai Maskva galėtų atsakyti visiškai nebeleisdama Ukrainai vykdyti jūrinių pervežimų per Kerčės sąsiaurį. Situacija Azovo jūroje gali didinti ir karinę įtampą Donbase tarp Ukrainos ir Rusijos kontroliuojamų separatistinių respublikų, vis dėlto artimiausioje perspektyvoje atviro konflikto atsinaujinimas Donbase yra mažai tikėtinas.

Karinis paradas
Kaliningrado srityje
Sputnik / Scanpix nuotrauka

KARINIS SAUGUMAS

RUSIJOS KARINĖ GALIA YRA ESMINIS UŽSIENIO POLITIKOS ĮRANKIS

Rusijos ginkluotųjų pajėgų (toliau – GP), kaip pagrindinio šalies galios ramsčio, svarba nemažėja. Stipriai militarizuota tiek Rusijos vidaus, tiek užsienio politika. Šalies karinė galia ir toliau išlieka vienas iš pagrindinių didžiavimosi valstybe šaltinių. Kitaip nei esminės šalies ūkio reformos, karinė reforma vykdoma nuosekliai ir sėkmingai, pajėgos sistemingai modernizuojamos: modernizuota ginkluotė, pertvarkyta GP struktūra ir valdymas. Pažanga matyti ir vykdomose operacijose užsienyje – Sirijoje ir Ukrainoje. GP svarbą V. Putinas pabrėžė ir 2018 m. kovo 1 d. savo rinkimų kalboje Federaliniame Susirinkime. Pagrindiniai metinio pranešimo ir tuo pačiu rinkimų programos akcentai – karinės reformos pasiekimai ir branduolinis Rusijos GP potencialas, kuris suteikia pranašumą prieš kitas valstybes. Tokios šalies vadovo siunčiamos žinios nesudaro prielaidų manyti, kad dėmesys Rusijos GP ir pasiryžimui jas panaudoti ateityje mažės.

2018 m. Rusijos GP vykdomos operacijos Sirijoje tempas mažėjo, susidarė palankios prielaidos išvesti dalį karinės grupuotės personalo ir technikos. Kita vertus, Rusijos ambicijos plėsti karinę įtaką tiek Vidurio Rytuose, tiek Afrikoje nemažėja. Suintensyvėjo Rusijos GP veiksmai Libijos atžvilgiu, sustiprėjo Rusijos pozicijos Centrinės Afrikos Respublikoje. Labai tikėtina, kad Rusijos politinė ir karinė vadovybė toliau

sistemiškai ieškos būdų stiprinti savo globalias pozicijas, stengsis plėsti karinių bazių užsienyje tinklą.

2018 m. naujų potencialios karinės konfrontacijos židinių Baltijos jūros regione nekilo, tačiau Rusijos GP vystymo Vakarų karinėje apygardoje (Kaliningrado srityje) tendencijos ir dėmesys mūsų regionui toliau neišvengiamai veikia Lietuvos saugumo aplinką. Požymių, kad Rusija bandytų koreguoti savo karinio saugumo politiką, siekdama deeskalacijos ir įtampos mažinimo, nėra.

V. Putinas susitinka su
„Junarmija“ nariais
AP / Scanpix nuotrauka

SVARBIAUSIOS TENDENCIJOS RUSIJOS GINKLUOTOSIOSE PAJĖGOSE

2018 m. nominalus Rusijos gynybos ministerijos finansavimas mažėjo ir, oficialiais duomenimis, turėtų nesiekti 3 proc. bendrojo vidaus produkto. Labai tikėtina, kad dėl galimybės slėpti išlaidas ir bet kada skirti papildomą finansavimą tikrosios Rusijos išlaidos yra ir bus gerokai didesnės, nei atspindi oficiali statistika. Didesnį neigiamą poveikį nei sumažėjęs finansavi-

mas Rusijos GP ir karinės pramonės pajėgumams darys modernių technologijų stoka, demografinės problemos ir Vakarų valstybių taikomos sankcijos. Pati kariuomenė išliks gana patraukli, palyginti su daugeliu viešojo ar privataus sektoriaus darbdavių. Labai tikėtina, kad skiriami finansai leis įgyvendinti pajėgų modernizavimo programą, o nominaliai sumažėjęs finansavimas neturės didesnio neigiamo poveikio Rusijos kariniam potencialui.

Didėjantys Baltijos valstybių nacionaliniai ir regione dislokuoti Aljanso kariniai pajėgumai potencialaus karinio konflikto atveju mažina Rusijos galimybes jį lokalizuoti ir greitai baigti sau reikiama linkme, išvengiant plataus NATO įsitraukimo. Todėl mažėja tikimybė, kad Rusija ryšis panaudoti karinę jėgą prieš Baltijos valstybes. Vis dėlto Rusija ir toliau sieks įtikinti Vakarų valstybių (įskaitant Lietuvą) politikus ir visuomenes, kad papildomos saugumo priemonės Baltijos regione didina įtampą.

Rusija vysto karines grupuotes visomis strateginėmis kryptimis. Viena prioritetinių – Vakarų strateginė kryptis, kuriai priskiriama Lietuva. Šia kryptimi pastebimi kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai. Vystoma karinė infrastruktūra, kuriami nauji daliniai, o esami perginkluojami nauja ginkluote ir kovos technika, į dalinių kovinio rengimo programas įtraukiama Ukrainoje ir Sirijoje įgyta patirtis. Reguliariai vykdomi didelio masto strateginiai mokymai, kuriuose simuliuojamas karinis konfliktas su NATO.

Rusija aktyviai sprendžia nuolatinės parengties pajėgų trūkumo problemą. Manevriniuose daliniuose (brigadose ir pulkuose) komplektuoja bataliono taktines grupes (po 700–800 karių), visiškai aprūpintas personalu ir kovos technika. Šios grupės formuojamos vien iš profesinės tarnybos karių ir geba pradėti vykdyti kovos veiksmus per 24–48 val. nuo įsakymo gavimo. Rusijos gebėjimas greitai generuoti pajėgas ir ypač greitas bei centralizuotas sprendimų priėmimo procesas leidžia įgyti (bent pradiniam konflikto etape) akivaizdžią persvarą prieš kaimynines valstybes.

Iskander-M
Sputnik / Scanpix nuotrauka

Strateginės branduolinės pajėgos išlieka pagrindinis prioritetas, tačiau šalia to Rusija intensyviai vysto ir dislokuoja ilgojo nuotolio ginklų sistemas, gebančias gabenti tiek konvencinį, tiek branduolinį užtaisą. Siekdama techniškai neatsilikti, Rusija kuria tokias sistemas, kaip raketų kompleksai „Iskander-M“, sparnuotosios raketos „oras-žemė“ Kh-101/102 ir jūrų bazavimo sparnuotosios raketos „Kalibr“. Su šiomis sistemomis Rusija turi galimybę suduoti smūgį potencialaus priešininko kritinės infrastruktūros objektams nuo 500 iki daugiau nei 2 tūkst. kilometrų atstumu.

RUSIJA STIPRINA KARINĘ GRUPUOTĘ KALININGRADO SRITYJE

Lietuvos kariniam saugumui ypač svarbūs procesai, vykstantys Kaliningrado srityje. Sirtyje dislokuota karinė grupuotė nuosekliai stiprinama: atnaujinama sena ir kuriama nauja karinė infrastruktūra, formuojami nauji kariniai daliniai, tiekiami nauja ginkluotė ir kovos technika, sri-

ties sausumos ir jūrų poligonuose vykdomas intensyvus kovinis rengimas.

Jau artimiausioje perspektyvoje Kaliningrado srityje ketinama sukurti dar vieną kovinį vienetą – tankų pulką. Taip pat ketinama naujomis artilerijos sistemomis perginkluoti Kaliningrade dislokuotą artilerijos brigadą. Vietoj šiuo metu brigadoje turimų „Grad“ sistemų ketinama atgabenti didesnio veikimo nuotolio reaktyvines salvių ugnies sistemas „Uragan“. Taip šūvio nuotolis padidės nuo dabartinių 20 iki 35 kilometrų. Kaliningrade ketinama didinti jūrų aviacijos pajėgumus, atkuriant du aviacijos pulkus – naikintuvų ir jūrų šturmo aviacijos (bombonešių).

Pradėti tiekti modernūs kovos lėktuvai ir sraigtasparniai. 2018 m. buvo gauti penki priešpovandeninės kovos sraigtasparniai Ka-27M ir du daugiafunkciai naikintuvai Su-30SM.

Karinis aktyvumas ypač suintensyvėjo šalia Lietuvos sienos (ties Kudirkos Naumiesčiu) esančiame Dobrovolsko poligone, kuriame treniruojasi Kaliningrade dislokuoto 11-ojo armijos korpuso padaliniai ir Baltijos laivyno jūrų aviacijos orlaiviai. Dažnas Rusijos GP dalinių aktyvumas pasienyje neigiamai veikia Lietuvos saugumo aplinką, didina net ir netyčinių incidentų riziką.

Su-30SM

Sputnik / Scanpix nuotrauka

KARINĖS INFRASTRUKTŪROS PLĖTROS PAVYZDŽIAI:

- Baigtas renovuoti didžiausias Kaliningrado srityje Čkalovsko karinis aerodromas, galintis priimti visų tipų orlaivius, tarp jų ir sunkiuosius bombonešius Tu-22M3.
- Kaliningrado srities vakarinėje dalyje (šalia Prochladnojės gyvenvietės) kuriamas didelis amunicijos arsenalas. Įrengiamos naujo tipo įtvirtintos amunicijos saugyklos.
- Kaliningrado srities vakarinėje dalyje (šalia Aleksejevkos gyvenvietės) vyksta branduolinio ginklo saugyklos atnaujinimo darbai. Baigiama vieno iš trijų pagrindinių požeminių bunkerių renovacija.
- Černiachovske vykdoma „Iskander-M“ kompleksais ginkluotos raketų brigados karinio miestelio plėtra. Pastatytos naujos saugyklos, skirtos nuolat dislokuoti „Iskander-M“ raketų kompleksus, vykdomi kiti statybų darbai.
- Baltijos pakrantėje (Donskojės vietovėje) vykdoma kranto gynybos dalinio karinio miestelio plėtra. Pastatytos naujos saugyklos, skirtos nuolat dislokuoti „Bastion“ ir „Bal“ kranto gynybos kompleksus.
- Į šalia Lietuvos sienos esantį Sovetską yra perdislokuota motošaulių brigada. Šiame mieste yra kuriama papildoma karinė infrastruktūra, skirta brigados padalinių ir kovos technikos nuolatiniam dislokavimui.

Kaliningrado srityje ir Baltarusijoje yra dislokuotos ilgojo nuotolio ginklų sistemos, kurios sukuria atkirtimo ir izoliavimo, vadinamąjį A2 / AD (angl. *Anti-Access / Area Denial*), efektą ir, kilus krizei ar karui, apsunkintų NATO operacijas Baltijos jūros regione. A2 / AD – karinių priemonių visuma, skirta izoliuoti regioną ir maksimaliai apriboti priešininko pajėgų galimybes patekti į jį bei veiksmus jame kilus krizei ar karui.

PAGRINDINĖS KALININGRADO SRITYJE DISLOKUOTOS IR A2 / AD EFEKTĄ SUKURIANČIOS GINKLŲ SISTEMOS:

- Ilgojo nuotolio oro gynybos sistemos S-400, gebančios naikinti oro taikinius 250 km atstumu. Artimiausioje perspektyvoje ketinama dislokuoti papildomas S-400 sistemas.
- Kranto gynybos sistemos „Bastion-P“ ir „Bal“, gebančios naikinti antvandeninius taikinius nuo 130 km iki daugiau kaip 300 km atstumu.
- Raketų kompleksai „Iskander-M“ gali naudoti tiek konvencinį, tiek branduolinį užtaisą ir geba naikinti antžeminius taikinius 500 km spinduliu. 2018 m. pavasarį šiais kompleksais visiškai perginkluota Černiachovske dislokuota raketų brigada.
- Kovos laivai apginkluoti ilgojo nuotolio sparnuotosiomis raketomis „Kalibr“, gebančiomis naikinti antžeminius taikinius didesniu nei 2 tūkst. km atstumu. Šiuo metu Baltijos laivyne yra du šiomis sistemomis ginkluoti laivai. Trečiąjį „Kalibr“ raketomis ginkluotą laivą ketinama perduoti Baltijos laivynui iki 2018 m. pabaigos.
- Kinetinės A2 / AD sistemos priemonės papildo nekinetinės priemonės, tokios kaip radioelektroninės kovos sistemos, skirtos trikdyti oponento ryšių ir navigacijos įrangos darbą.

RUSIJOS KARINĖJE STRATEGIJOJE BALTARUSIJAI YRA SKIRIAMAS „BUFERINĖS“ VALSTYBĖS VAIDMUO

Lietuvos nacionalinio saugumo požiūriu Baltarusijos vaidmuo Rusijos kariniame planavime yra labai svarbus. Konflikto su Vakarais / NATO atveju Rusija numato pasinaudoti Baltarusijos teritorija kaip placdarmu kovos veiksmams Vakarų kryptimi.

Savo karinio saugumo užtikrinimą Baltarusija sieja su Rusija, nes pagrindiniu išorės grėsmių šaltiniu ir toliau laiko NATO. Vis dėlto karinė retorika dėl NATO ir JAV pajėgumų plėtros bei veiklos prie Baltarusijos sienų yra nuosaiki. Rusijai Baltarusija yra labai svarbi dėl savo geografinės padėties ir istoriškai susiklosčiusių dvišalių santykių. Rusijos karinėje strategijoje Baltarusijai yra skiriamas „buferinės“ valstybės vaidmuo. Atsižvelgiant į Rusijos geopolitinius ir kari-

ninius interesus bei abiejų valstybių grėsmių sampratą, sukurta Baltarusijos ir Rusijos regioninė karinė grupuotė Vakarų strategine kryptimi ir Vieninga regioninė oro erdvės gynybos sistema. Rusija formuoja ir stiprina bendrą su Baltarusija gynybos sistemą ore ir sausumoje, turinčią apsaugoti vakarinę Rusijos dalį ir Baltarusiją.

Rusijos ir Baltarusijos
gynybos ministrai Sergejus
Šoigu ir Andrejus Ravkovas
www.mil.by / Scanpix
nuotrauka

Rusija Baltarusiją priskiria savo įtakos sferai ir ją bei jos teritoriją naudoja karinėms operacijoms planuoti ir karinei galiai demonstruoti. Baltarusijos teritorijoje vykstančių Regioninės karinės grupuotės mokymų „Zapad“ scenarijuje imituojamas karinis konfliktas su NATO. Be to, Baltarusijoje rengiamos iš anksto neanonsuotos bendros karinės pratybos, į kurias atskrenda Rusijos karinė aviacija, atgabenama karinės technikos. Pastaraisiais metais žymiai išaugo Rusijos oro desanto kariuomenės ir Baltarusijos specialiųjų pajėgų treniruočių skaičius. Į paskutines bendras specialiųjų pajėgų pratybas, vykusias 2018 m. rugsėjo mėn. Bresto regione, Rusijos desantininkai atsigabeno naujausios karinės technikos. Iš Rusijos karinių transporto orlaivių pirmą kartą nepriklausomos Baltarusijos istorijoje šios šalies teritorijoje buvo desantuota Rusijos karinė technika. Gilėjanti karinė integracija mažina Baltarusijos galimybes vykdyti nepriklausomą gynybos ir saugumo politiką.

AP / Scanpix nuotrauka

PRIEŠIŠKŲ ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA

AGRESYVIAS RUSIJOS KARINĖS ŽVALGYBOS OPERACIJAS VAKARUOSE LYDĖJO NESĖKMĖS

2018 m. dauguma ES ir NATO valstybių intensyviai vykdė kontržvalgybą. Pastaraisiais metais išaiškintos ir užkardytos Rusijos žvalgybos operacijos atskleidė platų Rusijos žvalgybos veiklos mastą ir ypač agresyvią Rusijos karinės žvalgybos veiklą prieš Vakarų valstybes taikos metu.

Rusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo Vyriausiosios valdybos (GRU) bandymas Didžiosios Britanijos teritorijoje nuuodėti buvusį savo darbuotoją Sergejų Skripalį paskatino kolektyvinį ir precedento neturinį Vakarų valstybių ir jų sąjungininkų atsaką. 2018 m. kovabalandžio mėnesiais 29 valstybės ir NATO paskelbė *persona non grata* 153-is su diplomatine priedanga dirbusius nedeklaruotus Rusijos žvalgybos tarnybų karininkus. Lietuva *persona non grata* paskelbė tris su diplomatine priedanga Lietuvoje dirbusius Rusijos žvalgus – vieną GRU ir du Užsienio žvalgybos tarnybos (SVR) karininkus. Didžiausias kada nors buvęs kolektyvinis atsakas susilpnino (bent jau laikinai) Rusijos žvalgybos pajėgumus Lietuvoje ir kitose Vakarų valstybėse. Kita vertus, Rusijos žvalgybos tarnybos jau bando atkurti prarastas žvalgybines pozicijas.

Kita nesėkminga GRU operacija, kai Nyderlanduose buvo sulaikyti į cheminio ginklo draudimo organizacijos IT tinklus bandę prasiskverbti GRU karininkai, atskleidė, kad Rusija kibernetinį šnipinėjimą vykdo ne

tik įprastais metodais nuotoliniu būdu. Rusijos žvalgybos tarnybos, esant poreikiui, įsilaužti į IT tinklus į užsienio valstybių teritoriją siunčia savo žvalgybos karininkus.

Ši ir kita 2018 m. pavišinta GRU veikla atskleidė, kad Rusijos karinė žvalgyba taikos metu vykdo agresyvias, nusistovėjusias normas laužančias ir ciniškas operacijas prieš Vakarus. GRU veikla atspindi Rusijos vykdomą užsienio politiką ir nuolatinę konfrontaciją su Vakarais. Jai Rusija pasitelkia Vakarų primirštus ir Šaltajam karui būdingus žvalgybos tarnybų veiklos užsienio valstybėse metodus – įtakos operacijas, asmenų likvidacijas ir valdžios perversmus.

OPERACIJAS PRIEŠ LIETUVĄ RUSIJA PERKELIA Į SAVO TERITORIJĄ IR TREČIĄSIAS VALSTYBES

Diplomatinė priedanga – Rusijos žvalgybos terminologija vadinama diplomatine arba legalia rezidentūra – tik viena iš Rusijos žvalgybos operacijų užsienyje platformų. Rusijos žvalgybos tarnybos nuolat bando prisitaikyti prie prieš jas nukreiptų gynybinių veiksmų, naudoja verslo, turizmo ir kitą nediplomatinę priedangą bei plečia operacijų geografinį spektrą. Tai parodo ir pavišinta informacija apie pasikėsimo nužudyti Skripalius operacijoje dalyvavusių GRU karininkų priedangą („turstai“) ir jų kelionių po Europos valstybes maršrutus.

Rusijos žvalgybos operacijų prieš Lietuvą geografijs taip pat išplėsta. Nors Rusijos žvalgybos tarnybos veikloje prieš Lietuvą vis plačiau taiko technines priemones, žmogiškosios žvalgybos (Lietuvos piliečių verbavimas) intensyvumas išlieka aukštas. Lietuvai vis labiau ribojant Rusijos žvalgybų veiklos su diplomatine priedanga galimybes, Rusijos žvalgai prisitaiko išnaudodami nediplomatinę priedangą ir ypač dažnai operacijas prieš Lietuvą perkelia į Rusiją ar trečiąsias valstybes. Lietuvoje Rusijos žvalgybos tarnybų darbuotojai arba jų agentai pasirenka taikinius, juos tiria, užmezga pirminius kontaktus, tačiau tolimesnį žvalgybinį darbą perkelia į kitų valstybių teritorijas.

Rusijos žvalgybos tinklas pasaulyje yra platus, o operacijos orientuotos į ilgą laikotarpį, todėl Lietuvos piliečiams, patekusiems į jų dėmesio akiratį, ištrūkti yra sudėtinga. Pavyzdžiui, 2008 m. galimybę gauti Rusijos žvalgybos tarnybas dominančios informacijos turintis Lietuvos valstybės tarnautojas susipažino su Rusijos diplomato priedangą naudojančiu žvalgybos karininku. Rusijos žvalgyba neskubėjo asmens verbuoti, nespaudė jo bendradarbiauti, per susitikimus apsiribodavo įtarimo nekeliančiais bendro pobūdžio pokalbiais. Vėliau santykiai nutrūko, o Lietuvos pilietis išvyko dirbti į užsienio valstybę. Praėjus 10 metų po pažinties, su šiuo Lietuvos piliečiu Vakarų valstybėje kontaktus atnaujino kitas toje pačioje Rusijos žvalgybos tarnyboje dirbantis karininkas. Trečiojoje valstybėje Rusijos žvalgyba jautėsi drąsiau, organizavo slaptus susitikimus su Lietuvos piliečiu, dovanojo dovanas, vaišindavo restoranuose, bandė įtraukti į žvalgybos informacijos rinkimą. Rusijos žvalgyba taip pat siekė „išvilioti“ Lietuvos pilietį atvykti į Rusiją, bandė sudominti pramogomis ir pelningais verslo kontraktais su Rusijos energetikos kompanija.

RUSIJOS ŽVALGYBA NAUDOJASI BALTARUSIJOS ŽVALGYBOS TARNYBOMIS

Rusijos žvalgyba pasitelkia kitų jai palankių šalių galimybes rinkti informaciją užsienyje. Rusija naudoja palankiomis šalimis ne tik siekdama užpildyti savo žvalgybos spragas, bet ir nuslėpti savo interesus ir žvalgybinę veiklą. Svarbiausia Rusijos sąjungininke išlieka Baltarusija.

Baltarusijos žvalgybos tarnybos vykdo Rusijos žvalgybos tarnybų nurodymus ir teikia pagalbą jų operacijoms Baltarusijoje. Baltarusijos teritorijoje Rusijos žvalgybos tarnybos netrukdomai verbuoja Vakarų šalių piliečius. Dėl to Lietuvos piliečiai, dažnai besilankantys Baltarusijoje, gali tapti tiek Baltarusijos, tiek Rusijos žvalgybos tarnybų taikiniais. Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos tarnybų santykiai išlieka nelygiaverčiai, nes Rusijos tarnybos diktuoja sąlygas Baltarusijos tarnyboms.

Rusijos žvalgybos tarnybos analizuoja Sovietų Sąjungos karinėse pajėgose tarnavusių asmenų sąrašus ir ieško juose šiuo metu Lietuvos teisėsaugoje, kariuomenėje, politikoje ar versle dirbančių Lietuvos piliečių. Nustačiusios tinkamus taikinius, Rusijos žvalgybos tarnybos suranda buvusius ar esamus kartu su Lietuvos piliečiais tarnavusius Rusijos ar Baltarusijos kariškius, kuriems nurodo tiesiogiai ar nuotoliniu būdu atnaujinti draugystę. Taikiniais tapusius Lietuvos piliečius Rusijos žvalgybos siekia „išvilioti“ į Rusijos ir Baltarusijos teritoriją. Tam pasirenkami įvairūs pretekstai – tarnybos draugų susitikimai, karinių konfliktų minėjimai, karinės šventės ir pan. Lietuvos piliečiams pradėjus lankytis Rusijoje ar Baltarusijoje, juos palaipsniui bandoma įtraukti į žvalgybinę veiklą prieš Lietuvą.

RUSIJA VYKDO ŽVALGYBĄ PRIEŠ SVARBIAJĄ INFRASTRUKTŪRĄ LIETUVOJE

Rusijos žvalgybos tarnybos didelį dėmesį skiria Lietuvos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbią reikšmę turinčios infrastruktūros žvalgybai. Jos renka žvalgybos informaciją apie pramonės įmones, Lietuvos kariuomenės (LK) infrastruktūrą, Lietuvos ryšių sistemas, jūrų ir oro

uostus, geležinkelių ir kelių mazgus. Pastaruoju metu stebimas ypatingas Rusijos žvalgybos susidomėjimas Lietuvos energetikos sektoriaus objektais.

Svarbi infrastruktūra yra nuolat žvalgoma išnaudojant Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) misijas, kurių tikslas yra didinti karinį skaidrumą. Nustatytas ne vienas atvejis, kai Rusijos atstovams virš Lietuvos atliekant stebėjimo skrydžius pagal ESBO „Atvirojo dangaus“ sutartį ir ginkluotės kontrolę pagal Vienos dokumentą buvo vykdoma svarbios infrastruktūros žvalgyba. Žvalgybai išnaudojami ir

į Lietuvą atvykstantys Rusijos gyventojai, kurie stebėdami, filmuodami ar fotografuodami renka informaciją apie LK infrastruktūrą bei strategiškai svarbius objektus. Užduotys rinkti informaciją apie svarbią infrastruktūrą Lietuvoje buvo skiriamos ir GRU užverbuotiems Lietuvos piliečiams. Nuo 2016 m. taip pat stebimas bepiločių skraidančių aparatų (BSA) naudojimas – jie nepastebėti žemame aukštyje įskrenda į Lietuvos oro erdvę ir fotografuoja vietovę.

2016 m. Lietuvos teritorijoje buvo aptiktas su Rusija siejamas žvalgybinis BSA. Nustatyta, kad tokio pat tipo orlaiviai vykdė žvalgybos skrydžius

Lietuvos teritorijoje
rastas su Rusija susijęs
žvalgybinis BSA

virš Sirijos, Libijos bei Rytų Ukrainos teritorijų, kur vyko Rusijos remiami koviniai veiksmai. Šis orlaivis surinktas iš keliose šalyse pagamintų komponentų, tačiau programinė įranga rusiška, o komplektacija atitinka žinomus Rusijos Federacijos žvalgybos ir saugumo tarnybų naudojamų BSA analogus. Orlaivio paskirtis – žemės paviršiaus objektų fotografavimas. BSA įdiegtas aukštos tikslumo klasės giroskopų ir akcelerometrų modulis suteikia galimybę vykdyti skrydžio planą iš anksto suprogramuotu maršrutu netgi nuslopinus palydovinės navigacijos sistemą.

2017 m. Rusijos žvalgybinis bepilotis orlaivis taip pat buvo rastas Lenkijos pasienyje. Šie atvejai patvirtina, kad Rusija naudoja BSA žvalgybai ne tik konflikto rajonuose, bet ir taikos metu kaimyninėse NATO valstybėse. Lietuvoje renkama informacija apie nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbią reikšmę turinčius objektus yra naudojama Rusijos kariniam planavimui. Rusijos naudojama BSA technologija stipriai išplečia operacinės-taktinės žvalgybos informacijos rinkimo galimybes užsienio valstybėje taikos metu, o prieš ją taikyti gynybines priemones yra sudėtinga. Tikėtina, kad artimoje ir vidutinėje perspektyvoje Rusijos žvalgybinės veiklos intensyvumas renkant žvalgybinę informaciją apie svarbią infrastruktūrą Lietuvoje nemažės, o technologijų plėtra šią veiklą padarys dar mažiau pastebimą.

ŽVALGYBOS TAIKIKLYJE – SOVIETINĖ PRAEITIS BEI IŠVYKOS Į RUSIJĄ IR BALTARUSIJĄ

Rusija ir jos žvalgybos tarnybos manipuliuoja bendra patirtimi Sovietų Sąjungoje ir nostalgija sovietinei praeičiai ne tik skleisdamos prieš Lietuvos valstybingumą nukreiptus propagandinius naratyvus, bet ir naudoja ją verbuoti Lietuvos piliečiams. Rusijos žvalgybos tarnybos, siekdamos Lietuvoje suformuoti agentūrinį tinklą, itin dažnai ieško tokių asmenų, kurie yra ideologiškai artimi Rusijai ar dėl įvairių priežasčių (giminaičiai ir draugai, verslas, turizmas ir t. t.) dažnai lankosi Rusijoje ir Baltarusijoje.

Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos ypač didelį dėmesį skiria ryšių su Rusija ir Baltarusija turintiems Lietuvos politikams ir valstybės tarnautojams. Žvalgybos tarnybos pradeda svarbius postus gavusių asmenų, turinčių giminystės ar kitokių ryšių su Rusija ir Baltarusija, žvalgybinius patikrinimus. Jų giminaičius Rusijoje ar Baltarusijoje pradeda lankyti vietos saugumo pareigūnai, su jais pačiais kontaktus užmezga su diplomatine priedanga dirbantys žvalgybos karininkai, informacija apie juos renkama kitais būdais. Žvalgybos tarnybos, surinkusios visą informaciją, įvertinusios Lietuvos piliečių dažnus vizitus, galimą palankumą Rusijai ar Baltarusijai, planuoja tolimesnius prieš juos nukreiptus žvalgybos veiksmus.

Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos tarnybos yra išplėtojusios žvalgybą prieš užsienio piliečius savo teritorijoje. Nuolat stebima tendencija, kad Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos itin domisi visais žvalgybinių galimybių turinčiais Lietuvos piliečiais (ypač politikais, teisėsaugos pareigūnais, kariškiais, verslininkais, žurnalistais), kurie turi giminių Rusijoje ir Baltarusijoje ar jose lankosi dėl kitų priežasčių. Tokie asmenys, įvertinus jų žvalgybines galimybes, palankumą, silpnybes ir priklausomybę nuo Rusijos ar Baltarusijos, tampa verbavimo taikiniais.

PLEČIASI KINIJOS ŽVALGYBOS INTERESŲ LIETUVOJE LAUKAS

Augant Kinijos ekonominėms ir politinėms ambicijoms Vakaruose,

agresyvėja Kinijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla ne tik kitose NATO ir ES šalyse, bet ir Lietuvoje. Čia veikia dvi Kinijos žvalgybos tarnybos – Valstybės saugumo ministerija ir Karinės žvalgybos direktoratas.

Užsienio šalyse Kinijos žvalgyba tradiciškai veikia su diplomatine priedanga, taip pat išnaudoja Kinijos vyriausybės finansuojamus Konfucijaus institutus, Kinijos įmones ir naujienų agentūras, naudojasi užsienyje studijuojančiais kinų studentais.

Rusijos žvalgybos tarnybos ieško taikinių tarp valstybinę sieną kertančių Lietuvos piliečių. Karalienės Luizos tiltas, jungiantis Lietuvą su Kaliningrado sritimi

15 min / Scanpix nuotrauka

Kinijos žvalgyba veiklą Lietuvoje daugiausia orientuoja į Kinijos vidaus politinių problemų sprendimą, pavyzdžiui, siekia, kad Lietuva neremtų Tibeto ir Taivano nepriklausomybės bei nekeltų šių klausimų tarptautiniu lygiu. Be to, Kinijos žvalgyba turi platesnių interesų Lietuvoje – ją domina Lietuvos vidaus ir užsienio politika, ekonomika, gynybos sektorius, Lietuvos piliečiams prieinama informacija apie įvairių šalių tarptautinio bendradarbiavimo su Kinija projektus, ateities planus. Per Lietuvos piliečius Kinijos žvalgyba gali siekti gauti neviešos ar įslaptintos ne tik Lietuvos, bet ir ES institucijų bei NATO informacijos.

Lietuvoje Kinijos žvalgyba ieško jiems tinkamų taikinių – sprendimų priėmimo galią turinčių asmenų, taip pat kitų asmenų, simpatizuojančių Kinijai ir turinčių politinio poveikio svertų, siekia juos paveikti dovanomis, nemokamomis kelionėmis į Kiniją, apmoka ten organizuojamus mokymus. Suteiktas paslaugas ir dovanas Kinija linkusi vertinti kaip įpareigojančias palaikyti Kinijai naudingus politinius sprendimus. Per Kinijos žvalgų apmokėtas keliones į Kiniją Lietuvos piliečiai yra verbuojami. Atsižvelgiant į augantį Kinijos žvalgybos ir saugumo tarnybų aktyvumą NATO ir ES šalyse, tikėtina, kad ilgalaikėje perspektyvoje Kinijos žvalgybinė veikla Lietuvoje taip pat plėsis.

Scanpix nuotrauka

REUTERS / Scanpix nuotrauka

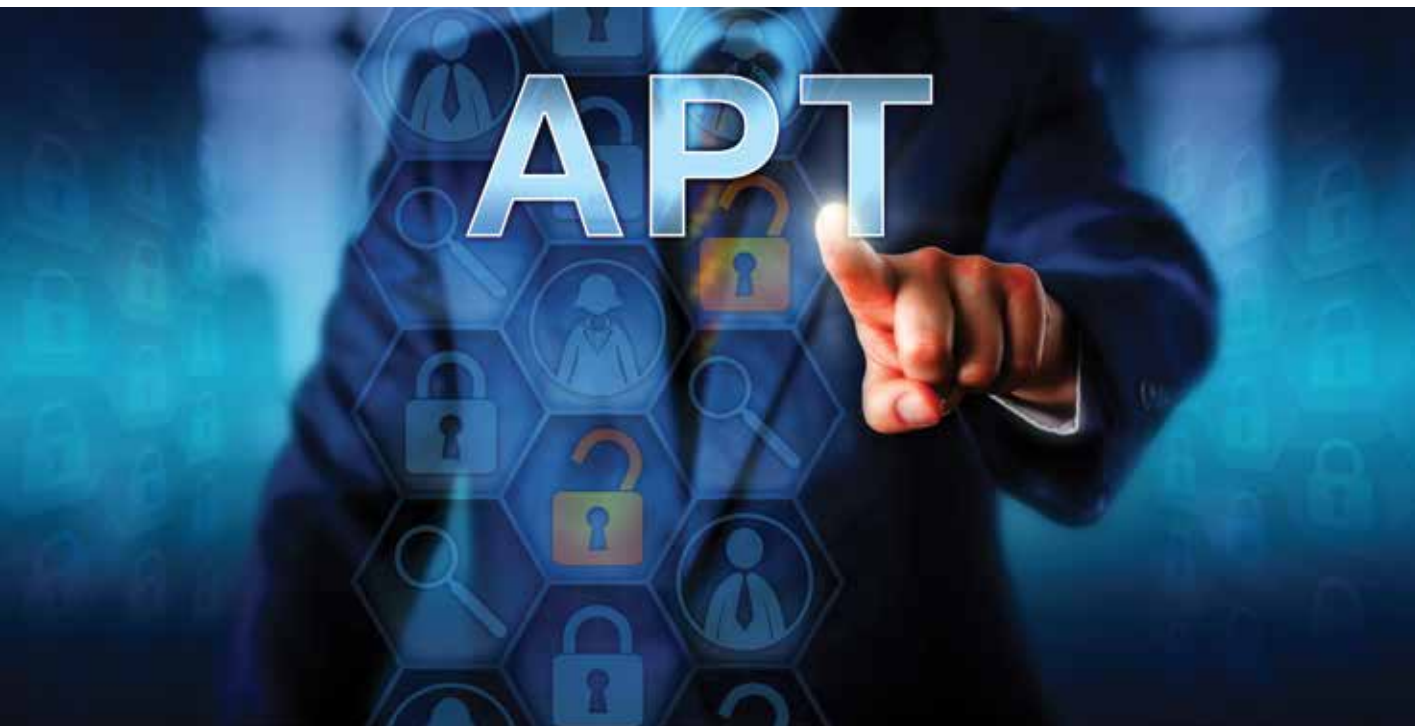
KIBERNETINIS ŠNIPINĖJIMAS

RUSIJOS KIBERNETINIŲ PAJĖGUMŲ KELIAMOS GRĖSMĖS

2018 m. Lietuvos kibernetinėje erdvėje buvo nustatyta kenkėjiška veikla, priskiriama tiek valstybiniams, tiek nevalstybiniams veikėjams. Pasaulinėje kibernetinėje erdvėje didelį susirūpinimą keliantis Kinijos industrinis šnipinėjimas, Šiaurės Korėjos ir Irano veiksmai Lietuvos informaciniuose tinkluose vertinami kaip nekryptinga ar net atsitiktinė veikla. Didžiausią grėsmę Lietuvos kibernetinei erdvei kelia Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos – jos vykdo žvalgybą, rengia IT sistemų trikdymą ir prisideda vykdant įtakos operacijas.

Rusijos kibernetinio šnipinėjimo grupuočių veikla nustatoma beveik visose pasaulio šalyse, tačiau pagrindinis dėmesys yra skiriamas NATO ir ES valstybėms bei kitiems Rusijai geopolitiniu požiūriu aktualiams regionams. Rusijos kibernetinė veikla tampa vienu iš pagrindinių įrankių Rusijos geopolitiniams tikslams siekti ne tik konflikto, bet ir taikos metu. Rusijos kibernetinė veikla naudojama kaip atgrasymo elementas prieš valstybes, su kuriomis konfliktuojama. Vykdydama priešišką veiklą kibernetinėje erdvėje, Rusija neriboja savęs nei geografiniu, nei taikinių reikšmingumo požiūriu, tikėdamasi išvengti atsakomybės. Iki šiol iš kibernetinių operacijų Rusijos gaunama nauda atsvėrė galimą Vakarų valstybių atsaką.

Lietuvoje nuolat fiksuojama Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų programišių vykdoma žvalgybos veikla, nukreipta prieš Lietuvos informacines sistemas. Kibernetinio šnipinėjimo operacijose prieš Lietuvą naudojami technologškai itin pažangūs kibernetiniai įrankiai, neaptinkami įprastomis sistemų apsaugos priemonėmis, todėl ilgą laiką užkrėstuose tinkluose veikia nepastebimai. Lietuvoje kibernetinį šnipinėjimą aktyviausiai vykdo GRU grupuotė *Sofacy / APT28* ir FSB grupuotė *Agent.btz / Snake*. Jų pagrindinės informacijos rinkimo sritys –

Scanpix nuotrauka

politinė, karinė ir ekonominė. Vykdydamos žvalgybos veiklą, grupuotės prasiskverbia ne tik į valstybinių institucijų, bet ir privačių organizacijų ar asmenų informacines sistemas. Perimti duomenys įprastai naudojami vykdančioms įtakos operacijoms ir prasiskverbimams į labiau apsaugotas, jautrią informaciją apdorojančias arba su kritine šalies infrastruktūra susijusias sistemas.

KIBERNETINIŲ ĮRANKIŲ NAUDOJIMAS STRATEGINIO POLITINIO LYGMENS RUSIJOS OPERACIJOSE

- 2015–2018 m. per Rusijos atletų dopingo vartojimo skandalą įsilaužta į tarptautinių sporto organizacijų informacines sistemas, siekiant sukompromituoti sportininkų nusižengimus tyrusius asmenis ir kitų šalių atletus.
- Per 2016 m. JAV ir 2017 m. Prancūzijos prezidentų rinkimus Rusijos programišiai prasiskverbė į kandidatų, jų rinkimų štabų informacines sistemas ir perimtus duomenis panaudojo dezinformacijos kampanijose, siekdami juos sukompromituoti.
- 2017 m. gruodžio mėnesį Malaizijoje bandyta perimti virš Ukrainos numušto lėktuvo MH17 incidento tyrimo duomenis.
- 2018 m. pavasarį Rusija du kartus bandė prasiskverbti į laboratorijas Šveicarijoje ir Nyderlanduose, tiriančias S. Skripalio ir jo dukters apnuodijimą.
- 2018 m. pavišinta, kad Rusijos programišiai siekė perimti korespondenciją iš Stačiatikių bažnyčios vyriausiųjų dvasininkų, rėmusių autokefalijos suteikimą Ukrainos stačiatikių bažnyčiai.
- Nepaisant didelio Vakarų valstybių dėmesio Rusijos kibernetinėms atakoms, 2018 m. buvo fiksuojama nauja Rusijos kibernetinė veikla, siejama su Kongreso rinkimais JAV.

Vis dažniau pastebimas Rusijos siekis užvaldyti užsienio šalių kritinės infrastruktūros pramoninės kontrolės sistemas (toliau – PKS). Per PKS nuotoliniu būdu valdomi fiziniai procesai, pavyzdžiui, reguliuojamas eismas, nutraukiamas arba paleidžiamas vandens tiekimas. Pastaraisiais metais Jungtinėje Karalystėje ir JAV nustatyti Rusijos kibernetinių grupuočių prasiskverbimai arba bandymai prasiskverbti į šimtų energetikos sektoriaus organizacijų PKS. Prieiga prie energetikos sektoriaus PKS Rusijos programišiams suteikia potencialią galimybę sabotuoti pramoninius procesus – išjungti elektros energijos tiekimą arba nepataisomai sugadinti įrenginius. Lietuvos energetikos sektorius taip pat yra vienas iš Rusijos kibernetinių grupuočių taikinių. 2018 m. fiksuoti pasikartojantys Rusijos bandymai vykdyti Lietuvos energetikos sektoriaus sistemų žvalgybą.

Rusija išnaudoja kibernetinę erdvę daryti įtaką Vakarų valstybėse vykstantiems politiniams procesams, siekia paveikti rinkimų rezultatus, sumenkinti visuomenės pasitikėjimą demokratiniais procesais ir politinės santvarkos patikimumu. Atsakydamos Vakarų valstybės viešina Rusijos kibernetinių operacijų taikinius, metodiką ir dalyvius, JAV paskelbė sankcijas ir pateikė kaltinimus GRU pareigūnams, o socialinius tinklus valdančios organizacijos įsitraukė į Rusijos įtakos operacijų užkardymą. Nepaisant šių priemonių, labai tikėtina, kad kibernetinių įrankių teikiama nauda – perimta žvalgybos informacija ir išbandyta galimybė veikti politinius procesus – Rusijai atsvers potencialias neigiamas pasekmes.

VI pasaulinis Rusijos tėvynainių
kongresas Maskvoje
Sputnik / Scanpix nuotrauka

KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA

RUSIJA MANIPULIUOJA DEMOKRATIJA SIEKDAMA PAVEIKTI VISUOMENINIUS IR POLITINIUS PROCESUS

Sovietų Sąjungos griūtį ir po jos Rytų ir Vidurio Europos valstybių pasirinktą euroatlantinės integracijos kryptį Kremlius laiko viena iš didžiausių geopolitinių katastrofų. Pakeisti šių valstybių, tarp jų ir Lietuvos, apsisprendimą Rusija siekia įgydama įtaką visuomenėms ir politiniams sprendimams. Šiai nacionaliniam saugumui grėsmę keliančiai ardomojo pobūdžio veiklai Rusija išnaudoja Lietuvos Konstitucijos laiduojamas žmogaus laisves ir teises.

Kremliaus valdantysis elitas, prisidengdamas demokratinėms valstybėms būdingu siekiu rūpintis savo diaspora, įgyvendina ardomojo pobūdžio tėvynainių politiką, kuria skatina etninę priešpriešą Lietuvos visuomenėje. 2018 m. rudenį Maskvoje vykusio VI pasaulinio Rusijos tėvynainių kongreso atidarymo kalboje Rusijos prezidentas V. Putinas kritikavo Baltijos šalyse neva didėjančią rusofobiją, kraštutinį nacionalizmą ir pažeidžiamas rusakalbių teises. Pastariesiems ginti Lietuvoje veikiantiems dviem centrams Rusija skyrė finansavimą. Šių centrų atstovai dalyvavo tarptautinių organizacijų rengiamuose žmogaus teisių apsaugai skirtuose forumuose, juose skleidė tikrovės neatitinkančią informaciją ir kaltino Lietuvą pažeidžiant rusakalbių teises.

Dažnai Lietuvai diskredituoti Kremlius išnaudoja įvykius, nesusijusius su esą pažeidžiamomis rusakalbių teisėmis. 2018 m., po kelerių metų pertraukos, su neformaliomis dešiniųjų ekstremistų grupėmis siejami asmenys Lietuvoje surengė keletą rezonansinių smurto išpuolių. Šios pavienės nusikalstamos veikos nebuvo susijusios su rusofobija, jos taip pat nerodo, kad politinio ekstremizmo ideologija Lietuvoje tampa populiarsnė. Rusijos propagandai ir nepagrįstiems kaltinimams išnaudojamus bei atgarsį Lietuvos viešojoje erdvėje sukeliančius išpuolius dažniausiai atlieka keli tie patys Lietuvos teisėsaugai žinomi asmenys.

Manipuliuodama Lietuvoje laiduojama žodžio laisve, Rusija skleidžia propagandą, menkinančią Lietuvos valstybingumą. Kremlius savo propagandą pristato kaip alternatyvią nuomonę, besiremiančią neva objektyvumo ir būtinybės informuoti visuomenę kriterijais. Reaguodama į bet kokius Lietuvos institucijų bandymus riboti propagandą, Rusija nepagrįstai kaltina Lietuvą cenzūra ir žodžio laisvės ribojimu. 2018 m. Lietuvos radijo ir televizijos komisija vieneriems metams dėl nuolatinio karo ir tautinės nesantaikos kurstymo pakartotinai sustabdė Rusijos televizijos „RTR Planeta“ retransliavimą Lietuvoje. Kremlius šį faktą pateikė kaip agresyvių bandymų riboti žodžio laisvę. Europos Komisija, išnagrinėjusi šį Lietuvos sprendimą, padarė išvadą, kad „RTR Planeta“ transliacijų sustabdymas atitinka ES teisę.

RUSIJOS ĮTAKOS VEIKLA SOCIALINIUOSE TINKLUOSE

Demokratiškos visuomenės laisvė reikšti savo idėjas ir diskutuoti iškreipiama, kai diskusijas pradeda inicijuoti ir moderuoti atlyginimą už tai gaunantys *troliai* ar pagal užprogramuotą algoritmą dirbantys *botai*. Rusijos valdžiai artimos privačios struktūros organizuoja netikrų naujienų ir komentarų socialinėje žiniasklaidoje platinimo tinklą. Tikėtina, kad Rusijos veiklos socialinėje žiniasklaidoje kryptys ir temos yra koordinuojamos viename centre. JAV specialiojo prokuroro Roberto Mullerio pateikti kaltinimai Rusijos oligarchui J. Prigožinui priklausančios „Interneto tyrimų agentūros“ darbuotojams kišimusi į JAV prezidento rinkimus rodo, kad Rusijos informacinės operacijos socialinėje žiniasklaidoje turi būti vertinamos kaip reikšmingas Rusijos įtakos veiklos užsienyje („aktyviųjų priemonių“) komponentas.

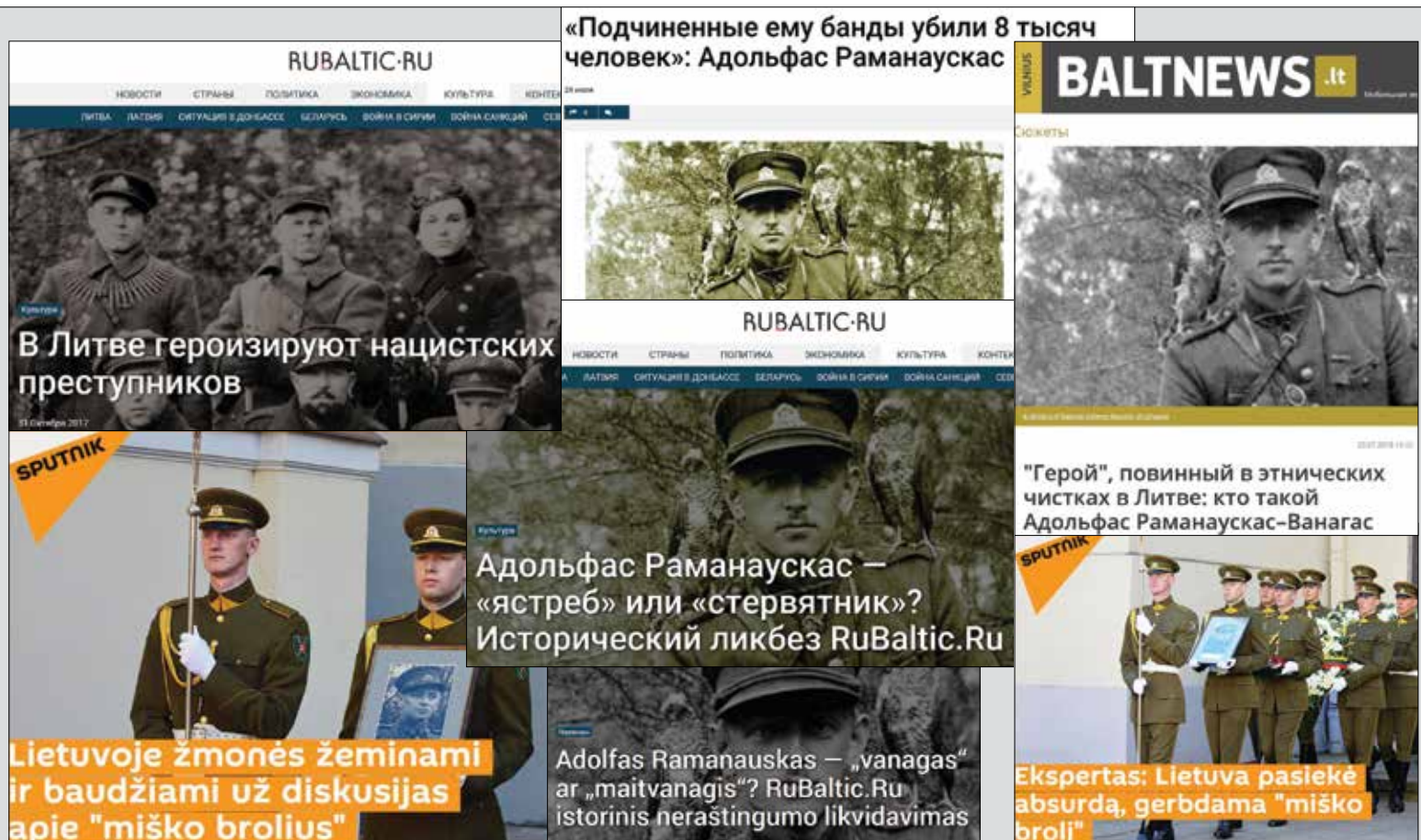
Rusijos kišimosi į rinkimų procesą JAV pavyzdys rodo, kad su Rusijos valdžia susijusios kompanijos ir žvalgybos tarnybos siekia sukurti operacijų užsienio socialinėje žiniasklaidoje platformas, kurios gali būti aktyvuotos siekiant destabilizuoti padėtį užsienio valstybėje. Turimi duomenys rodo, kad Rusija turi pajėgumų platinti propagandą bei dezinformaciją ir lietuviškoje socialinėje žiniasklaidoje. Neatmestina, kad šie pajėgumai gali būti išnaudoti per 2019 m. rinkimų ciklą Lietuvoje.

Rusija ypač suinteresuota įtvirtinti Krymo okupaciją, todėl okupuotoje teritorijoje organizuoja didelius tarptautinius renginius ir kviečia į juos atvykti užsienio šalių politikus bei visuomenės veikėjus. Kvietimus gavę nedidelę politinę įtaką turintys asmenys iš Lietuvos taip pat yra dalyvavę Rusijos okupuotame Kryme 2018 m. balandžio mėn. vykusiam IV tarptautiniame Jaltos ekonomikos forume bei 2018 m. birželio mėn. organizuotame Livadijos forume kaip Lietuvos atstovai. Lietuvos piliečiai, dalyvaudami šiuose renginiuose, prisideda prie Krymo okupacijos legitimacijos, o tai yra nesuderinama su Lietuvos užsienio politika.

Agresyvią užsienio politiką vykdančios Rusijos atstovai, prisidengdami demokratinų valstybių kultūriniu bendradarbiavimu, finansuoja pro-kremliškas idėjas skleidžiančius renginius ir siekia užmegzti kontaktus su pavieniais Lietuvos politikais, verslininkais bei visuomenės veikėjais. Užmegztus ryšius Rusijos atstovai dažniausiai siekia išnaudoti įgyvendindami Lietuvos valstybingumą menkinančią Kremliaus informacinę, istorijos ir ideologijos politiką. Prisidengdama tarptautiniu bendradarbiavimu ir megzdama ryšius, Rusija taip pat bando sumažinti patiriamą tarptautinę izoliaciją, o įtraukdama Lietuvos atstovus į savo ideologizuotus renginius siekia pateisinti vykdomą agresyvią užsienio politiką.

Manipuliuodamas demokratijos suteikiamomis galimybėmis, Kremliaus režimas siekia daryti įtaką Lietuvos politiniams procesams. Rusijos atstovai palaiko ryšius su Lietuvoje veikiančių negausių prokremliškų pažiūrų visuomeninių ir politinių judėjimų lyderiais ir atskirais politikais. Pasitelkdama savo valdomas propagandos priemones, Rusija remia jai palankius politikus ir siekia diskredituoti prieštaraujančius jos agresyviai užsienio politikai. Be to, tarptautinėse organizacijose Kremlius skleidžia tikrovės neatitinkančią informaciją apie Lietuvą ir bando išnaudoti ją priimant Lietuvai nepalankius sprendimus.

Rusijos siekis kištis į Lietuvos vidaus politinius procesus pastebimas nuolat, tačiau 2019–2020 m. vyksiantys rinkimai sukuria prielaidas Rusijai bandyti paveikti politinius procesus nuo savivaldos iki europinio lygmens klausimų. Kremlius yra suinteresuotas įgyti įtaką supranacionalinėse organizacijose, kuriose priimami visam regionui reikšmingi sprendimai. Šiuo metu nėra jokių pagrįstų prielaidų teigti, kad Rusijai yra pavykę įgyti įtaką Lietuvos strateginiams politiniams sprendimams, tačiau Kremlius savo nuolatiniiais bandymais kištis į Lietuvos politinius procesus siekia sumažinti pasitikėjimą demokratinėmis procedūromis, laisva visuomenės valia ar jos išrinktais politikais.

Rusijos propagandinių
žiniasklaidos priemonių taikymas
Lietuvoje 2018 metais – pokario
ginkluotas rezistencijos judėjimas

INFORMACINIS SAUGUMAS

NEGALĖDAMAS ĮTIKINTI KREMLIUS SIEKIA SUKELTI ABEJONES SAU NENAUDINGA TIESA

Rusijos valdantysis elitas propagandą laiko viena iš svarbiausių ardomosios veiklos priemonių. Kremlius siekia dominuoti informacinėje erdvėje ir užgožti jo pozicijai prieštaraujančias nuomones. Didelis, į skirtingas auditorijas orientuotas propagandos srautas, platinamas per gerai išplėtotą propagandos sklaidos sistemą – valstybės valdomus ar Krekliui artimiems oligarchams priklausančius televizijos kanalus, internetinių naujienų portalus bei iš Rusijos biudžeto išlaikomas nevyriausybinės organizacijos.

Kremlius siekia gausybe versijų sukelti abejones tiesa, kai ši nenaudinga Rusijos režimui. Šis Kremliaus veikimo būdas buvo ypač pastebimas po Solsberyje įvykdyto pasikėsimo prieš Skripalius, Sirijos režimui panaudojus cheminį ginklą bei virš Rusijos okupuotos Rytų Ukrainos numušus Malaizijos oro linijų lėktuvą. Skleisdamas skirtingas versijas, Kremlius siekia maskuoti propagandą ir kurti įspūdį, kad pateikiama informacija yra objektyvi ir lygiavertė. Jeigu auditorija nepatikės oficialia Rusijos versija, tai bent jau vienodai abejos visomis. Tai ypač aktualu ES ir NATO valstybėse ėmus vis kritiškiau vertinti Rusijos pateikiamas įvykių versijas.

2018 m. prieš Lietuvą nukreiptose propagandos kampanijose aktyviai dalyvavo Rusijos užsienio reikalų ministerijos atstovė spaudai Marija Zacharova, savo pasisakymuose siekusi diskredituoti Lietuvos rezistencinės kovos prieš Sovietų okupaciją dalyvius. Tikrovės neatitinkančią informaciją apie blogėjančią rusakalbių asmenų padėtį Lietuvoje savo pasisakymuose skleidė ir Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas.

Į propagandos kampanijas aktyviai įsitraukia Rusijos aukšto rango valstybės tarnautojai ir politikai. Dažniausiai jų vieši pasisakymai žymi didesnio intensyvumo prieš Lietuvą nukreiptų propagandos kampanijų pradžią ir tampa ideologiniu pagrindu Kremliaus skleidžiamam propagandos naratyvui.

Nuolatinis propagandos srautas Kremlius stengiasi suklaidinti ir supriešinti visuomenę. Į Rusijos vidaus auditoriją orientuotuose propagandiniuose pranešimuose Lietuva vaizduojama kaip nepatikima,

nesavarankiška ir istoriškai valstybingumo ištakų neturinti valstybė. Ypač aktyviai kuriamas Lietuvos kaip priešo ir grėsmės Rusijai įvaizdis, Lietuvos kartu su NATO vykdoma atgrasymo politika vaizduojama kaip pasiruošimas agresijai prieš Rusiją. Priešo įvaizdis formuojamas pateikiant tikrovės neatitinkančią informaciją apie Lietuvoje persekiojamus rusakalbius ir atgimstantį nacizmą. Lietuvos auditorijai skirtuose propagandiniuose pranešimuose orientuojamasi į nostalgiją sovietmečiui, Lietuva pristatoma kaip ekonomiškai

žlugusi, nuolatinių masinių socialinių neramumų išvarginta valstybė.

Siekdamas ilgalaikių tikslų Kremlius ne vien palaiko nuolatinį propagandos srautą, bet ir operatyviai reaguoja į Rusijos valdančiajam elitui nepalankius įvykius. 2018 m. Rusijos propagandistų veiksmai suaktyvėjo Lietuvai pradėjus atsakomuosius veiksmus prieš agresyvią Rusijos užsienio politiką ar minint svarbias su Lietuvos valstybingumu susijusias datas. Į Lietuvą atvykdavo Rusijos žiniasklaidos holdingų „VGTRK“

Sputnik / Scanpix nuotrauka

2018 m. sumažėjo tikslinių informacinių atakų prieš NATO (eFP) ir sąjungininkų pajėgas Lietuvoje, tačiau bendras informacijos srautas prieš NATO, krašto apsaugos sistemą buvo nuolat palaikomas, turint tikslą diskredituoti institucijas ir mažinti pasitikėjimą Lietuvos gynybos ir saugumo politika. 2018 m. visuomenę pasiekusios informacinės atakos nepasižymėjo inovatyviais technologiniais ar psichologinio poveikio sprendimais. Nepaisant nuolat pasirodančių abejotino turinio pranešimų, visuomenės sąmoningumo dėka parama bei pasitikėjimas kariuomene ir Aljansu išliko dideli.

(Rossija1), „Gazprom-media“ (NTV) ir akcinės bendrovės „Pirmasis kanalas“ darbuotojai, kurie rengė propagandinius reportažus apie Lietuvos 100-mečiui skirtus renginius kaip apie atgimstančio nacizmo apraiškas. Per minėtas televizijas žiūrimiausiu laiku rodomose laidose „Susitikimo vieta“, „60 minučių karštais pėdsakais“, „Tegul kalba“ buvo transliuojami į Lietuvą atvykusių propagandistų parengti reportažai apie Lietuvos siekius riboti Rusijos propagandą ir istorijos politiką. Šiose laidose kaip kvietiniai svečiai dalyvavo prokremliškų pažiūrų asmenys iš Lietuvos.

RUSIJOS ISTORIJOS POLITIKA SKIRTA PATEISINTI AGRESYVIUS VEIKSMUS UŽSIENYJE

Rusijos pasirinktas konfrontacijos su Vakarais kursas ir pranašumą prieš Vakarus pabrėžianti eurazizmo ideologija padidino poreikį politizuoti istoriją. Rusijos istorijos politika tapo vienu iš svarbiausių Kremliaus konfrontacinės strategijos ir ideologijos instrumentų. Manipuliuodamas sovietų pergale, Kremlius siekia pateisinti savo pretenziją kontroliuoti posovietinę erdvę. Prieštaraujančius šiam naratyvui Rusija kaltina klatojant istoriją ir remiant (neo) nacizmą (fašizmą). Šie kaltinimai dažnai selektyviai naudojami ne tik sovietų vaidmeniui, bet ir dabartiniams Rusijos agresyviems (taip pat

Gegužės 9-osios minėjimas
Lietuvoje
15 min / Scanpix nuotrauka

ir kariniams) veiksams pateisinti. Krymo aneksiją ir Rusijos remiamų separatistų veiksmus Rytų Ukrainoje Rusijos propaganda teisina istoriniais argumentais bei siekiu apginti rusakalbius nuo ukrainiečių nacistų. Selektyvų naratyvą taikymą atskleidžia Kremliaus parama atvirai ksenofobinėms politinėms jėgoms, siekiant stiprinti savo įtakos sverius Vakaruose.

Svarbiausias Rusijos istorijos politikos tikslas Lietuvoje yra neigti Sovietų Sąjungos įvykdytą Lietuvos okupaciją ir propaguoti teigiamą sovietų įtakos Lietuvos raidai įvaizdį. Kremliaus propaganda sovietų okupantus pristato Lietuvos išvaduotojais nuo nacistinės Vokietijos, o sovietų represijas teisina būtinybe modernizuoti Lietuvą ir sukurti gerovę. Taip tikslingai siekiama menkinti Lietuvos valstybingumą ir formuoti nuostatas, kad Lietuva istoriškai priklauso Rusijos interesų zonai.

Dėl šių priežasčių vienas iš Rusijos istorijos politikos prioritetų Lietuvoje yra Sovietų Sąjungos pergalės ir paveldo įamžinimas. Šiam tikslui Rusija vykdo istorijos politikos projektus, juos aktyviai populiarina, ypač stengdamasi įtraukti jaunimą. Šią veiklą įgyvendina Lietuvoje reziduojančių Rusijos diplomatų koordinuojami sovietų veteranus ir Rusi-

Prieš sovietų okupaciją kovojęs Lietuvos partizaninis judėjimas yra vienas pagrindinių Rusijos istorijos politikos taikinių, nes paneigia Kremliaus propaguojamo istorijos naratyvo klišes apie teigiamą sovietų įtaką Lietuvos raidai. Rusijos valdžios atstovai ir jų kontroliuojami propagandistai siekia formuoti nuostatas, kad prieš sovietų okupaciją kovojo tik su nacistine Vokietija bendradarbiavę ir Holokauste dalyvavę nusikaltėliai. Taip Kremlius, siekdamas kompromituoti Lietuvos partizaninį judėjimą, ciniškai manipuliuoja Holokausto tragedija savo istorijos politikos tikslais. Lietuvos Seimui 2018 m. paskelbus vieno Lietuvos partizaninio judėjimo lyderių A. Ramanausko-Vanago metais, Rusijos propagandistai dar labiau sustiprino šią veiklą. Dėl tų pačių priežasčių labai neigiamą Kremliaus reakciją sukelia Lietuvos siekiai teisiškai įvertinti sovietų okupacijos nusikaltimus prieš Lietuvos gyventojus bei reikalavimai Rusijai atlyginti žalą už sovietų okupaciją.

jos tėvynainius vienijančių organizacijų lyderiai. Jie kasmet gegužės 9 d. Vilniuje ir Klaipėdoje organizuoja sovietų pergalei skirtas „Nemirtingojo pulko“ (rus. „*Bessmertnyj polk*“) akcijas, kurių dalyviai neša Antrajame pasauliniame kare dalyvavusių artimųjų nuotraukas.

Sovietų paveldo įamžinimą Rusija išnaudoja propaguoti sovietų kaip Lietuvos išvaduotojų įvaizdžiui. Rusija finansuoja paveldo įamžinimo darbus, daugiausia susijusius su sovietų karių palaikų paieška, jų perlaidojimu, kapų tvarkymu bei jiems skirtų paminklų ir memorialinių vietų restauravimu. Lietuvai neleidžiant sovietų karių kapų vietose atsirasti melagingiems, moksliskai nepagrįstiems ir propagandiniams užrašams bei simboliams, Rusija atsakydama į tai 2018 m. organizavo propagandos kampanijas ir neįsileido tremtinių kapus tvarkančių „Misija Sibiras“ dalyvių iš Lietuvos.

Rusijos propagandistų skleidžiamas naratyvas menkina Lietuvos valstybingumą, o jų kaltinimai Lietuvai istorijos klastojimu ir nacizmo rėmimu labai efektyviai formuoja Lietuvos kaip priešo įvaizdį Rusijos visuomenėje. Taip Rusijos istorijos politika ideologiškai grindžia prieš Lietuvą nukreiptus destruktivius Kremliaus režimo veiksmus ir kelia pavojų Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Rusijos ir Baltarusijos branduolinės
energetikos projektas – Baltarusijos AE
REUTERS / Scanpix nuotrauka

EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS

RUSIJAI IR BALTARUSIJAI SVARBIOS BALTARUSIJOS AE STATYBŲ PROCESAS NĖRA SKLANDUS

Lietuvos kaimynystėje statoma Baltarusijos atominė elektrinė (toliau – AE) – tarptautinių branduolinės saugos standartų neatitinkantis, komerciškai nepagrįstas, Rusijos pinigais ir technologijomis remiamas projektas, kuriuo siekiama stiprinti Rusijos pozicijas regione. Korporacijos „Rosatom“ ir Baltarusijos institucijų atstovai viešai skelbia, kad pirmasis jėgainės blokas bus pradėtas eksploatuoti jau 2019 m. pabaigoje, antrasis – 2020 metais.

Nepaisant Baltarusijos AE generalinio rangovo – „Rosatom“ įmonės „Atomstroyexport“ – pastangų neatsilikti nuo grafiko bei „liberalaus“ Baltarusijos tarnybų, leidžiančių nepaisyti saugumo reikalavimų, požiužio, branduolinės jėgainės statybų procesas nėra sklandus. Po 2018 m. rugsėjo pabaigoje vykusio A. Lukašenos ir V. Putino susitikimo Baltarusijos prezidentas pareiškė, kad Baltarusijos AE generalinis rangovas pažeidė statybų grafiką, bei nuogąstavo, kad projekto įgyvendinimas užtruks ilgiau nei numatyta. A. Lukašenka išsakė reikalavimus Rusijai pratęsti paskolos Baltarusijos AE statybai išmokėjimo laikotarpį bei sumažinti kredito palūkanų normą. Rusijos atstovai, gindami „Rosatom“ reputaciją, prižadėjo, kad jėgainės pirmasis blokas bus pradėtas eksploatuoti,

kaip ir skelbiama viešuose pareiškimuose – 2019 m. pabaigoje. Po minėtų A. Lukašenos pareiškimų projekto generalinis rangovas išplatino pranešimus, kad Baltarusijos AE statybos vyksta sklandžiai ir laikantis susitarimuose numatyto grafiko.

Baltarusijos ir Rusijos („Rosatom“) atstovai daug dėmesio skiria tarptautinės bendruomenės nuomonei formuoti – pirmiausia siekiama užsitikrinti kuo palankesnę Europos branduolinės saugos reguliuotojų grupės (ENSREG) ir Tarptautinės atominės energijos agentūros (TATENA) ekspertų poziciją. 2018 m. liepą ENSREG patvirtino Baltarusijos AE rizikos ir atsparumo (streso testų) vertinimo ekspertinės peržiūros ataskaitą. Baltarusijos ir „Rosatom“ atstovai manipuliuoja ataskaitos rezultatais: nepaiso užfiksuotų trūkumų, teigdami, jog AE atitinka tarptautinius saugos reikalavimus, neįgyvendina pateiktų rekomendacijų.

Baltarusija naudojasi kiekvienu teigiamu TATENA ekspertų atsiliepimu, o bet kokią tarptautinių ekspertų kritiką švelnina ar slepia. Baltarusija bando sukurti įvaizdį, kad Baltarusijos AE statoma laikantis branduolinės saugos reikalavimų ir atsižvelgiant į tarptautinių ekspertų rekomendacijas, tačiau Baltarusijos tarnybos neturi reikiamos kompetencijos tinkamai Baltarusijos AE statybų priežiūrai užtikrinti.

Nors V. Putinas, komentuodamas Baltarusijos AE projektą, pajuokavo, kad Rusija stato Baltarusijai atominę elektrinę, nepaisydama savo pačios interesų (*„vietoje to, kad tiektume gamtines dujas, mes statome branduolinę jėgainę“*), šis projektas yra labai svarbus Rusijai. Pirma, jo įgyvendinimas sustiprintų Rusijos įtaką Baltarusijoje: „Rosatom“ kontroliuotų Baltarusijos AE eksploataciją, branduolinio kuro tiekimą, o vėliau ir eksploatacijos nutraukimą. Antra, minėti ilgalaikiai procesai suteiktų Rusijai dar vieną politinės įtakos įrankį ne tik Baltarusijoje, bet ir visame regione. Trečia, pradėjus eksploatuoti Baltarusijos AE Rusija siektų atgauti lyderės pozicijas regiono energetinių išteklių rinkoje. Ketvirta, projektas svarbus korporacijai „Rosatom“, aktyviai siekiančiai stiprinti pozicijas branduolinių technologijų rinkoje.

Baltarusija taip pat turi ambicijų tapti svarbia elektros energijos tiekėja, tačiau su Rusija vystomas projektas yra komerciškai nepagrįstas – pradėjusi eksploatuoti Baltarusijos AE, Baltarusija generuos didelį perteklinės elektros kiekį, kurio realizavimo rinkų nėra užsitikrinusi. Baltarusija elektros energiją norėtų eksportuoti ne tik į Eurazijos ekonominės sąjungos regioną, bet ir į Baltijos šalis. Baltarusijos atstovai teigia, kad šalis sėkmingai vykdo prekybą per elektros biržą „NordPool“, todėl labai tikėtina, kad Baltarusija sieks apeiti Lietuvoje priimtą įstatymą, blokuojantį elektros energijos iš nesaugių branduolinių jėgainių patekimą į Lietuvos rinką.

RIZIKINGI INVESTUOTOJAI IŠ TREČIŲJŲ ŠALIŲ VEIKIA PER OFŠORINES STRUKTŪRAS IR ES REGISTRUOTAS ĮMONES

2018 m. kovo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas, nustatantis kriterijus, kuriais remiantis sprendžiama dėl investuotojų atitikties nacionalinio saugumo interesams. Vienas pagrindinių kriterijų yra investuotojų į strateginius sektorius ryšiai – jų kontaktai su užsienio žvalgybos ir saugumo tarnybomis arba trečiųjų šalių valdžios institucijomis, didinantys riziką ar keliantys grėsmę šalies nacionaliniam saugumui. Šiuo požiūriu vertinami ne tik potencialūs investuotojai iš trečiųjų šalių – vertinama ir Lietuvos bei kitų ES ar NATO šalių verslo subjektų, investuojančių Lietuvoje, veikla.

2018 m. išaugo kompanijų, siekiančių vykdyti veiklą Lietuvos finansų sektoriuje, skaičius. Tokiomis galimybėmis domėjosi ir prieštaringos reputacijos rinkos dalyviai – Lietuvos bei užsienio piliečiai, iš kurių nemaža dalis vykdo finansines operacijas per lengvatinio apmokestinimo zonose veikiančius bankus ar kitas finansų įstaigas (potencialūs

investuotojai į finansų sektorių registruoti įvairiuose šalyse – nuo Kaimanų salų iki Vanuatu). Siekiant nuslėpti tikruosius naudos gavėjus ir sumažinti mokestinę naštą, naudojamos sudėtingos ir neskaidrios verslo valdymo schemos, realizuojamos per lengvatinio apmokestinimo zonose registruotus juridinius asmenis.

Galimybė įgyti ES registruotų įmonių priedangą domino ir kituose strateginiuose sektoriuose veikiančias trečiųjų šalių įmones. 2018 m. buvo fiksuotas atvejis, kai įsigijus Lietuvos jurisdikcijoje veikiančią bendrovę galėjo būti mėginama rinkti Rusijos ginkluotosioms pajėgoms reikalingus duomenis. Akcijų įsigijimo sandoris buvo vykdomas per investicijų holdingui AFK „Sistema“ priklausančią ES registruotą investicinę kompaniją. Pastarajai vadovauja Rusijos oligarcho Vladimiro Jevtušenkovo, valdančio minėto holdingo kontrolinį akcijų paketą, sūnus Feliksas Jevtušenkovas. AFK „Sistema“ kontroliuoja įmonių grupę „Kronštadt“, kuri prieš keletą metų laimėjo naujų elektroninių kartografinių duomenų centrų įrengimo konkursą.

Rusijos gynybos ministerijos užsakymu grupė „Kronštadt“ kuria elektroninių kartografinių duomenų sistemą, leidžiančią panaudoti kartografinius duomenis kuriant „realaus mūšio lauko“ simulatorius ir planuoti karinius veiksmus. Darbai vykdomi pagal Rusijos ginkluotųjų pajėgų perginklavimo programą (2008–2020 m.), kurios įgyvendinimą kontroliuoja Rusijos karinės pramonės komisija, nuo 2014 m. pavaldi V. Putinui. „Kronštadt“ įmonės kuria ir bepiločius orlaivius bei jų valdymo sistemas, programinę įrangą geografinėi informacijai rinkti ir apdoroti, kitas technologijas, kurios naudojamos Rusijos kariniams poreikiams užtikrinti. Įmonių grupė „Kronštadt“ glaudžiai bendradarbiauja su Rusijos karinės pramonės subjektais ir vykdo Rusijos federalinės saugumo tarnybos (FSB) užsakymus.

Rusija siekia surinkti daugiau kartografinių duomenų, kurie leistų efektyviai panaudoti naujas raketų paleidimo sistemas. Šiam tikslui buvo pradėta bendradarbiauti su Lietuvos įmone, užsiimančia aeroskenavimo ir kartografavimo veikla Lietuvoje bei kitose ES šalyse. Lietuvos įmonės kartografinė ir kita geografinė informacija renkama sraigtasparniu ar bepiločiais orlaiviais. Surinkti aukštos kokybės vaizdo ir geografinės informacijos (kraštovaizdžio (landšafto) ir infrastruktūros apžiūros) duomenys skaitmenizuojami ir perkeltami į 3D kompiuterines simuliacijas. Bendradarbiauti pradėta „Kronštadt“ akcininkei investavus į minėtą Lietuvos įmonę. Labai tikėtina, kad tokiu būdu buvo siekiama pasinaudoti ES valstybėje veikiančios įmonės priedanga ir užmaskuoti duomenų Rusijos ginkluotosioms pajėgoms rinkimą. Minėtas veiksmas atitinka Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų *modus operandi*, kai veiklai prieš ES šalių nacionalinio saugumo interesus išnaudojamos vietinės įmonės.

Minėta Lietuvos jurisdikcijoje veikianti įmonė dirba nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbiame ūkio sektoriuje. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos nacionaliniams saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatomis, 2018 m. buvo priimtas sprendimas pripažinti šį investuotoją neatitinkančiu Lietuvos nacionalinio saugumo interesų.

„Kronštadt“ realaus mūšio lauko simulatorius (naudojant tikslus kartografinius duomenis)
„Kronštadt“ medžiaga

Aeroskenavimas bepiločiu orlaiviu
„Kronštadt“ medžiaga

TERORIZMAS

ISIL KOORDINUOTAS TERORISTINES ATAKAS EUROPOJE KEIČIA JOS INSPIRUOTI IŠPUOLIAI

Tarptautinė JAV vadovaujama kovos prieš teroristinę organizaciją „Islamo valstybė“ (ISIL) kampanija Sirijoje ir Irake buvo sėkminga – Abu Bakr Al Bagdadžio pseudovalstybinis darinys („kalifatas“) buvo sunaikintas dar 2017 metais. ISIL prarado galimybes ir resursus centralizuotai rengti bei koordinuoti teroristines operacijas Vakarų šalyse – tai lėmė teroristinių aktų Europoje mažėjimą 2018 m., tačiau ISIL keliama terorizmo grėsmė Europai neišnyko, pasikeitė tik jos pobūdis.

ISIL NAUDOJAMI METODAI ORGANIZUOTI TERORISTINIUS IŠPUOLIUS

Instrukuoti – ISIL suplanuoti ar koordinuoti teroristiniai aktai. Geras taktinis pasiruošimas, sudėtingas planavimas, didelė žala, daug aukų. Dalį teroristinių aktų įvykdė iš konfliktų regionų Sirijoje ir Irake į Europą sugrįžę ekstremistai-savanoriai (dar žinomi kaip užsieniečiai kovotojai). Paskutiniai sėkmingi ISIL koordinuoti teroristiniai aktai Europoje buvo įvykdyti 2016 m. Briuselyje ir 2017 m. Mančesteryje.

Įgalioti – radikalizuoti pavieniai asmenys ar grupės veikia savarankiškai, internetu užmezgę kontaktus su ISIL tinklo teroristais, aptarę galimus veiksmus ir gavę jų pritarimą veikti. Dažniausiai menkas taktinis pasiruošimas, neturima patirties, nesudėtingi išpuoliai.

Įkvėpti – radikalizuoti pavieniai asmenys ar grupės veikia savarankiškai inspiruoti vien ISIL propagandos. Galimi kontaktai su vietiniais ekstremistais, bendrininkų parama. Dažniausiai menkas taktinis pasiruošimas, nesudėtingi išpuoliai, panaudojant prieinamas priemones, mažai žalos. Išimtytys – teroristiniai aktai 2016 m. Nicoje bei 2017 m. Barselonoje ir Kambrilse (Ispanijoje).

Teroristinius aktus Europoje ISIL vardu vykdo asmenys, išpuolius planuojantys savarankiškai, dažniausiai naudojantys paprastas ir laisvai prieinamas priemones. Dauguma tokių asmenų nėra tiesiogiai susiję su teroristine organizacija, tačiau ir nėra visiškai savarankiški, nes bendrauja su ISIL nariais ar turi išpuolius vykdyti padedančių radikalių bendraminčių Europoje. Tokių teroristų taikiniais Europoje tapo teisėsaugos pareigūnai ir atsitiktiniai civiliai asmenys.

Pastaruosius 3–4 metus aktyvi ISIL propaganda stiprina pavienių asmenų terorizmo tendenciją Europoje. Per šį laiką ISIL internete išplatino daug dažniausiai jaunimui pritaikytos terorizmo propagandos, religinių tekstų interpretacijų, teroristinės ir sukarintos veiklos instrukcijų, kurie ilgai bus prieinami „džihadizmo“ ideologijos rėmėjams.

TERORIZMO GRĖSMĖS LYGIS LIETUVOJE IŠLIEKA ŽEMAS

Terorizmo tendencijos Europoje veikia saugumo situaciją visose Šengeno erdvės šalyse, kur galimas laisvas asmenų judėjimas, tarp jų netiesiogiai ir Lietuvoje. Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis išlieka žemas. 2018 m. nebuvo nustatyta prieš Lietuvą nusiteikusių pavienių ekstremistų ar organizuotos grupių veiklos. ISIL internetu propaguojamų ir Europoje pastaruosius keletą metų aktualių individualaus „džihado“ terorizmo tendencijų apraiškų Lietuvoje nefiksuojama.

Radikalėjimo tendencijų Lietuvos musulmonų bendruomenėje nepastebima. Prielaidos radikalizmo apraiškoms Lietuvoje galėtų atsirasti tik jei dėl išorinių įtakų musulmonų bendruomenė skiltų ir tuo pasinaudotų iš užsienio atvykstantys prieštarinčiai vertinamų islamiškų organizacijų ar judėjimų atstovai, suinteresuoti keisti vietos tradicijas ir propaguoti radikalias islamo interpretacijas, bandyti perimti vadovavimą musulmonų bendruomenėms, kurti uždaras grupes.

NELEGALI MIGRACIJA KELIA RIZIKĄ NACIONALINIAM SAUGUMUI IR VIEŠAJAI TVARKAI

Nelegalios migracijos srautai į Europos šalis iš Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos regionų mažėja trečius metus iš eilės. Tarptautinės migracijos organizacijos duomenimis, 2018 m. į Europą atvyko daugiau nei 132 tūkst. nelegalių migrantų (2017 m. – daugiau nei 189 tūkst.). Pagrindiniai nelegalių migrantų atvykimo keliai buvo vakarinis ir rytinis Viduržemio jūros maršrutai – iš Maroko į Ispaniją ir iš Turkijos į Graikiją.

Neatmestina, kad teroristinė organizacija ISIL gali bandyti pasinaudoti migrantų srautais, siekdama perkelti narius į Europą. Nuo 2014 m. apie 50 su nelegalios migracijos srautais atvykusių pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų dalyvavo teroristinėje veikloje Europoje, t. y. įvykdė teroristinį išpuolį arba buvo įsitraukę į jo planavimą. Dalis šių užsieniečių tokiems veiksams pasirijo negavę prieglobsčio konkrečioje ES šalyje.

2018 m. Lietuvai tęsiant prieglobsčio prašytojų perkėlimo programą, iš Turkijos į Lietuvą buvo perkelta 18 Sirijos piliečių. Tikrinant perkelti atrinktus kandidatus, vienam užsieniečiui neleista atvykti į Lietuvą.

Trečiųjų šalių piliečiai, susiję su teroristinėmis ar ekstremistinėmis organizacijomis, taip pat su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, nedemokratinėmis šalių žvalgybos tarnybomis, keliantys grėsmę nacionaliniam saugumui ar viešajai tvarkai, gali pasinaudoti „pilkosios“ migracijos tarpininkais. „Pilkoji“ migracija – už atlygį organizuojamas trečiųjų šalių piliečių atvykimas į Lietuvą ar kitą Šengeno erdvės valstybę ir / ar legalizuojamas tolimesnis jų buvimas. „Pilkosios“ migracijos į Lietuvą galimybėmis, tokiomis kaip vizų gavimas fiktyviais pagrindais kviečiant įmonėms ar asmenims, naudojosi užsieniečiai, įtariamieji radikalizmu arba ekstremistine veikla užsienyje.

KONFLIKTŲ REGIONAI

Sirijos sukilimas artėja prie pabaigos. 2018 m. mūšio lauke dominavo valdantysis Damasko režimas. Provyriausybinių pajėgų, remiamos Rusijos ir Irano, nugalėjo arba priverstė pasiduoti sukarintos opozicijos grupuotės, veikusios pietinėje ir centrinėje šalies dalyse. Sukilėlių kontroliuojama liko paskutinė teritorija – Idlibo zona Sirijos šiaurės vakaruose. Neatmestina, kad provyriausybinių pajėgų bandys atakuoti šią

zoną artimiausioje perspektyvoje, kadangi režimas siekia vėl kontroliuoti visą šalį. Režimo ir sukilėlių kovų pabaiga yra tikėtina 2019 metais.

2018 metais ISIL Sirijoje dar kontroliavo keletą nedidelių ir nesvarbių teritorijų, tačiau didžioji dalis aktyvių grupuotės kovotojų tiek Sirijoje, tiek Irake buvo priversti veikti pogrindyje. Gruputė yra nusilpusi. Abiejose valstybėse ISIL rengė teroristinius išpuo-

lius, kurių taikiniais tapdavo civiliai gyventojai ir saugumo tarnybų darbuotojai. Taip pat sustiprėjo ISIL oponuojantys veikėjai, įskaitant Sirijos kurdus, Irako šiitų kovotojus. Dėl to artimiausiu metu ISIL galimybės vėl užimti ir kontroliuoti didesnes urbanizuotas vietas bus minimalios. Labai tikėtina, kad ISIL apsiribos veikla pogrindyje ir išpuolių rengimu. Gruputė sieks išlaukti šį jai sunkų laikotarpį ir vėl sustiprėti.

REUTERS / Scanpix
nuotrauka

Libijos politinėms jėgoms nepavyksta sutarti, kaip bus valdoma valstybė, o smarkiai išsikerojusi ginkluotų grupuočių galia ir nenoras ją prarasti kelia ilgalaikio nestabilumo problemą. Besitęsiantis chaosas Libijoje kels saugumo grėsmes regiono valstybėms, sudarys palankias sąlygas veikti radikalioms grupuotėms. Tarptautinei bendruomenei nesutariant dėl Libijos krizės sprendimo, neatmestina, kad aktyvesnio vaidmens Libijoje gali imtis Rusija.

Sudėtinga saugumo situacija išlieka Malio šiaurinėje ir centrinėje dalyse. Lėtai įgyvendinamas taikos susitarimas, tęsiasi konfliktai tarp etninių bendruomenių. Didžiausią saugumo grėsmę kelia radikalių grupuočių veikla. Nors regione dislokuotos tarptautinės pajėgos vykdo antiteroristines operacijas, radikalių grupuotės išlieka stiprios. Jų atsparumą lemia gebėjimas įsiliesti į vietos bendruomenes per giminytės, prekybos ryšius, pasinaudoti etniniais nesutarimais, valdžios neveiknumu. Tai leidžia joms plėsti savo įtaką, ideologiją, pritraukti naujų narių, užsiimti kontrabandine veikla. Vis dar tikėtini teroristiniai išpuoliai Sahelio regione ir prieš tarptautines pajėgas.

Talibano kovotojai 2018 m. toliau intensyviai spaudė Afganistano saugumo pajėgas (ASP) įvairiose šalies vietose ir sugebėjo laikinai užimti kelis provincijų centrus. Besitęsiant strateginei aklavietei stiprėja suvokimas, kad karinėmis priemonėmis konflikto išspręsti nepavyks. Matomos didesnės Afganistano vyriausybės ir JAV pastangos paskatinti derybas dėl taikos. Talibanas iki šiol atmetė šalies vyriausybės derybų pasiūlymus ir išreiškė siekį tiesiogiai kalbėtis su JAV. Mažai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje Talibanas oficialiai pradėtų derybas su centrine valdžia ir nutrauktų ginkluotą kovą. Saugumo situacija Afganistane išliks prasta. Labai tikėtina, kad Talibanas ir kitos radikalių grupuotės vykdys išpuolius prieš Afganistano valdžios atstovus, vietos ir tarptautines pajėgas. Po parlamento rinkimų spalį tęsiasi nestabilumas, politinių jėgų dėmesys bus nukreiptas į 2019 m. balandį numatytus prezidento rinkimus.

REUTERS / Scanpix nuotrauka

IŠVADOS IR PROGNOZĖS

2019 m. pasikeitimai Rusijos vidaus politikoje mažai tikėtini. Vidutinėje perspektyvoje Kremlius ruošis spręsti 2024 m. – V. Putino kadencijos pabaigos – problemą. Kad ir koks sprendimas bus pasirinktas, labai tikėtina, kad jis nekeis nei režimo pobūdžio, nei jo vykdomos politikos. Realių grėsmių valdančiajam Rusijos režimui nėra, tačiau vidutinėje perspektyvoje ekonominės problemos ir tarptautinė izoliacija didins elito įtampą ir visuomenės socialinį nepasitenkinimą.

Imtis užsienio politikos avantiūrų Kremlių gali skatinti ne tik stiprėjančios vidaus problemos, bet ir požiūris į tarptautinius santykius. Rusija stiprina savo karinę galią, įtakos kitoms valstybėms priemonių arsenalą ir ima vis aktyviau veikti įvairiuose pasaulio regionuose. Tokios politikos pasekmė – didėjantis Rusijos keliamos grėsmės suvokimas Vakarų šalyse ir stiprėjančios sankcijos. Tačiau Kremlius nelenks keisti savo politikos, nes bet kokią kompromisą pats vertina kaip pralaimėjimą. Rusijos režimas yra nusiteikęs ilgalaikiai konfrontacijai su Vakarais ir naudosis visomis pasitaikančiomis progomis kurstyti konfliktus kitose valstybėse ar tarptautines krizes, jei tik matys galimybę didinti savo įtaką.

Nėra požymių, kad Rusija bandytų koreguoti savo karinio saugumo politiką deeskalacijos ir įtampos mažinimo kryptimi. Stipriai militarizuota tiek Rusijos vidaus, tiek užsienio politika. Labai tikėtina, kad Rusija ieškos būdų stiprinti savo globalias pozicijas, stengsis plėsti karinių bazių užsienyje tinklą.

Rusijos gebėjimas greitai generuoti pajėgas ir pradėti vykdyti kovos veiksmus per 24–48 val. nuo įsakymo gavimo, taip pat ypač greitas ir

centralizuotas sprendimų priėmimo procesas leidžia įgyti akivaizdžią karinę persvarą prieš Baltijos regiono valstybes. Rusijos ginkluotųjų pajėgų stiprinimas ir pasiryžimas jas panaudoti bus vienas pagrindinių Lietuvos nacionalinį saugumą neigiamai veikiančių veiksnių.

2019 m. Rusija išlaikys dėmesį posovietinėms valstybėms ir stiprins savo įtaką šių šalių vidaus politikai. Kremlius sieks užsitikrinti, kad pavasarį Moldovoje vyksiančiuose parlamento rinkimuose laimėtų Rusijai palankios politinės jėgos. Rusija stiprins Baltarusijos kontrolę, kad Baltarusijos priimami sprendimai ir šalyje vykstantys procesai atitiktų Kremliaus interesus. Šiuo metu Rusija negali Ukrainai daryti tokios įtakos, kokią galėjo iki Krymo aneksijos, ypač minkštosios galios priemonėmis. Todėl labai tikėtina, kad Kremlius ieškos progų destabilizuoti situaciją Ukrainoje ir diskredituoti Ukrainą tarptautinės bendruomenės akyse.

Didinti įtaką Lietuvoje sąlygos Rusijai yra nepalankios, tačiau Kremlius neatsisako siekių paveikti Lietuvos vidaus politinius procesus ir visuomenę. Tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje suintensyvės Rusijos siekiai diskredituoti ir didinti nusivylimą demokratija, valdžios institucijomis ir šalies pareigūnais. 2019–2020 m. vyksiantis rinkimų ciklas, tikėtina, taps pagrindiniu Rusijos domėjimosi objektu. Neatmestina, kad Rusija bandys paveikti rinkimų eigą turimomis informacinėmis ir kibernetinėmis priemonėmis.

Labai tikėtina, kad Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos tarnybų veiklos prieš Lietuvą intensyvumas išliks aukštas. Rusijos žvalgyba Lietuvoje suaktyvės per 2019–2020 m. rinkimų ciklą. Artimoje ir vidutinėje perspektyvoje Rusijos žvalgybos tarnybos ES ir NATO valstybėse vis labiau naudos netradicinius žvalgybinės veiklos metodus ir priemones. Nuolatiniiais žvalgybų taikiniais išliks asmeninių, verslo ar ideologinių ryšių su Rusija ir Baltarusija turintys Lietuvos gyventojai. Rusijos kibernetiniai pajėgumai ir toliau bus išnaudojami žvalgybai ir įtakos operacijoms. Labai tikėtina, kad, nepaisant Vakarų pasmerkimo ir sankcijų dėl kibernetinių priemonių taikymo, Rusijos aktyvumas kibernetinėje erdvėje nemažės, tačiau gali tapti sunkiau pastebimas.

Artimoje perspektyvoje Rusija, vykdydama agresyvią informacinę ir istorijos politiką, sieks supriešinti visuomenę ir menkinti Lietuvos valstybingumą. Kremlius, tikėtina, didins istorijos politikos įgyvendinimui skirtų projektų įvairovę ir apimtį. Labai tikėtina, kad vienu iš pagrindinių taikinių Lietuvoje taps 2019 m. planuojamas priimti teismo nuosprendis Sausio 13-osios byloje. Tikėtina, kad šia proga suintensyvės Kremliaus propagandinės kampanijos, skleidžiančios „savi šaudė į savus“ naratyvą. Neatmestinos provokacijos prieš buvusius ar esamus Lietuvos valdžios ir teisėsaugos institucijų pareigūnus, susijusius su Sausio 13-osios byla. Kremlius ims ir į ilgalaikę perspektyvą nukreiptų propagandinių veiksmų, siekdamas stabdyti NATO ir Lietuvos saugumo stiprinimo iniciatyvas.

Labai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje nemažės trečiosiose šalyse veikiančių, dažnai galutinius naudos gavėjus slepiančių investuotojų, siekiančių investuoti Lietuvoje, srautas. Ši neigiamoji tendencija kels valstybei papildomas rizikas, o kai kurių potencialių investuotojų sąsajos su priešiškomis žvalgybos ir saugumo tarnybomis – grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Atsižvelgiant į didėjančią Kinijos žvalgybos ir saugumo tarnybų aktyvumą NATO ir ES šalyse, tikėtina, kad ilgalaikėje perspektyvoje Kinijos žvalgybinė veikla Lietuvoje taip pat plėsis.

Labai tikėtina, kad ISIL veiks pogrindyje ir sieks vėl sustiprėti. Dėl resursų ir pajėgumų trūkumo ISIL pati teroristinių aktų Vakaruose, tikėtina, nevykdys, bet skatins savo pasekėjus ir jai simpatizuojančius asmenis užsienio valstybėse rengti išpuolius savarankiškai. Iš konfliktų regionų į Europą sugrįžtančių užsieniečių-kovotojų ir kitų „kalifato“ gyventojų, moterų ir vaikų, srautas nėra didelis, tačiau dalis jų, neatmestina, gali prisidėti prie radikaliai nusiteikusių asmenų Europoje bei vykdyti teroristinius išpuolius. Teroristinė organizacija „Al Qaeda“ (AQ) iš ISIL sieks perimti „globalaus džihado“ lyderės vaidmenį. Tikėtina, kad AQ, siekdama būti labiau matoma, aktyviau bandys surengti teroristinius aktus Vakaruose. Artimoje perspektyvoje terorizmo grėsmės tikimybė Lietuvoje išliks maža.

Išleido Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir
Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos

2019-01-10. Tiražas 500 egz. Užs. Nr. GL-01

Maketavo Krašto apsaugos ministerijos Bendrųjų reikalų departamento Vaizdinės informacijos skyrius,
Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius, www.kam.lt

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISBN 978-609-412-161-6

© Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, 2019

© Krašto apsaugos ministerija, 2019

